

Gravfält RAÄ 60 i Öjaby

Arkeologisk förundersökning 2018

Fornlämning RAÄ Öjaby 60:1 (L1953:7856)

Fastigheten Öjaby 4:5 (skifte 1), Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Johan Åstrand

Arkeologisk rapport 2019:06

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
- en del av Kalmar läns museum

Gravfält RAÄ 60 i Öjaby

Arkeologisk förundersökning 2018

Fornlämning RAÄ Öjaby 60:1 (L1953:7856)

Fastigheten Öjaby 4:5 (skifte 1), Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Författare	Johan Åstrand
Copyright	Kalmar läns museum 2019
Redaktion	Helena Victor, Stefan Siverud
Foto	Kalmar läns museum om ej annat angives
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

Keywords: Late Iron Age grave field, stone setting.

A trial excavation was conducted in a smaller part of a grave field in Öjaby, Småland. The grave field is situated in Öjaby close to a former country road. The grave field consists of over 80 construction such as stone settings, stone circles and erected stones. The graves are typical for the Late Iron

Age. Two stone settings were visible in the trial excavated part of the grave field and at least five more graves were found. Cremated human bones were dated to 630 to 770 AD. The trial excavation was done due to construction.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	9
Förundersökningsområdet och det arkeologiska projektet	11
Topografi, fornlämningsmiljö och platsen i det äldre kartmaterialet	14
Gravfältet med omgivning	14
Tidigare arkeologiska undersökningar	17
Öjaby i historiska källor och äldre kartmaterial	19
Syfte och frågeställningar	20
Genomförande	21
Resultat	25
Resultat av rutgrävningen	25
Resultat av söschaktsgrävning	27
Gravarna inom förundersökningsområdet	28
Lager och boplatslämningar inom förundersökningsområdet	33
Fynd och konservering	33
Analyser	35
Tolkning och kunskapspotential	36
Åtgärdsförslag	40
Förmedling	41
Utvärdering	42
Referenser	43
Skriftliga källor	43
Kartor och arkiv	44
Tekniska och administrativa uppgifter	45
Bilagor	47

Figur 1. Karta med Kronobergs län och förundersökningsområdets läge markerat.

Sammanfattning

Gravfältet RAÄ 60 ligger mitt i samhället Öjaby och alla gravar ligger inom tomtmark. Gravarna är belägna längs Öjabyvägen som tidigare utgjort en viktig landsväg. Under oktober 2018 gjorde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en förundersökning inom en del av gravfältet. Förundersökningsområdet ligger inom den södra delen av en större fastighet som innehåller en naturtomt. Den berörda ytan består i sin norra del av en ekbacke och i sin södra del av tidigare odlad. Syftet med förundersökningen var att ta reda på förekomsten av gravar och andra fornlämningar inom området.

I den norra, trädbevuxna delen av ytan gjordes enbart en extensiv förundersökning med rutgrävning eftersom denna yta inte var avsedd för exploatering. I de flesta rutor påträffades gravar, eller spår efter gravar, i form av stenpackningar eller brända ben. Utöver två synliga stensättningar som var kända sedan tidigare, och som är markerade på en gravfältskarta från 1938, påträffades ytterligare en stensättning, två stenpackningar tillhörande gravar samt vad som förmodligen var ett skadat gravsammanslag med fynd av brända ben. Antagligen upptas större delen av ekbacken av under mark bevarade gravkonstruktioner. En

tidig gravfältskarta från 1892 visar att här kan ha funnits gravar i form av ovala stenkretsar och resta stenar inom, eller i anslutning till, ytan och det är möjligt att sådana ovan mark synliga gravar jämnats ut. En stensättning som återges på gravfältskartan från 1938 gick inte att återfinna vid förundersökningen och är förmodligen borttagen. En osteologisk analys gjordes på de brända ben som påträffades. Alla ben som gick att artbestämma var från människa. Två benfragment genomgick ¹⁴C-analys och dessa gav dateringar till vendeltid. I en av rutorna påträffades även en del av en sölja, en torne i Cu-legering.

I områdets södra del gjordes en mer intensiv förundersökning eftersom denna yta var planerad för byggnation. Vid en schaktgrävning med maskin påträffades en stensättning belägen i anslutning till en av de synliga gravarna i norr. Några boplatzlämningar eller kulturlager påträffades inte. Utifrån förundersökningsresultatet kunde en avgränsning göras av gravfältet. Om man avser att bebygga den södra delen av området bör hänsyn tas till den påträffade stensättningen. Alternativt bör man undersöka stensättningen innan ett borttagande. Vid byggnation behöver man även hålla ett visst avstånd till gravfältet.

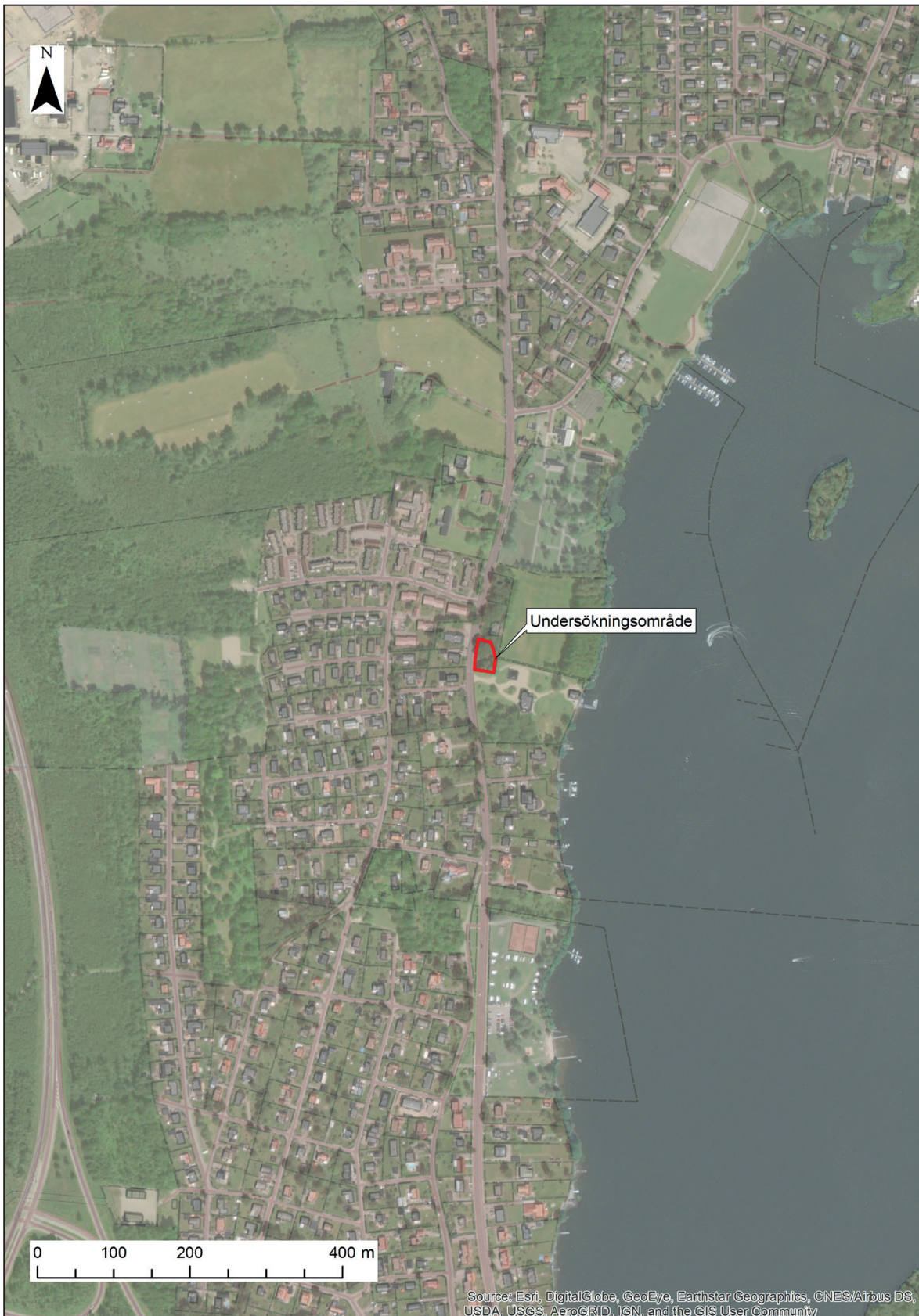

Inledning

I oktober 2018 utförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en förundersökning inom delar av gravfältet RAÄ Öjaby 60:1, inom fastigheten Öjaby 4:5 (skifte 1). Den aktuella delen av gravfältet ligger inom en naturtomt med en ekbacke där bebyggelsen utgörs av en byggnad från sent 1800-tal. Förundersökningen omfattade en yta inom den södra delen av fastigheten (om-

råde B) där man nyligen avstyckat en tomt för byggnation. Beställare av undersökningen var JB Projekt AB, Malin Clapper. Det arkeologiska fältarbetet utfördes av Cecilia Ring, Johan Åstrand och Andreas Emilsson. En metalldetektering av förundersökningsytan gjordes av Jonas Paulsson, Kula HB. Rapporten har sammanställts av Johan Åstrand.

Figur 2. Översikt över Öjaby med förundersökningsområdet markerat. Bakgrund fotokarta från ESRI.

Förundersökningsområdet och det arkeologiska projektet

Den arkeologiska förundersökningen berörde ett område inom den norra delen av gravfältet RAÄ Öjaby 60. Detta ligger centralt i Öjaby samhälle som idag utgör en del av Växjö (fig. 2). Den berörda delen av gravfältet ligger på den östra sidan av Öjabyvägen som är huvudvägen genom samhället. Denna väg har tidigare utgjort en landsväg. Platsen ligger ca 250 meter söder om den medeltida Öjaby kyrka. Gravfältet och landsvägen har följt en nordsydlig höjdrygg som följer Helgasjöns västra sida. Avståndet till sjön är ca 130 meter.

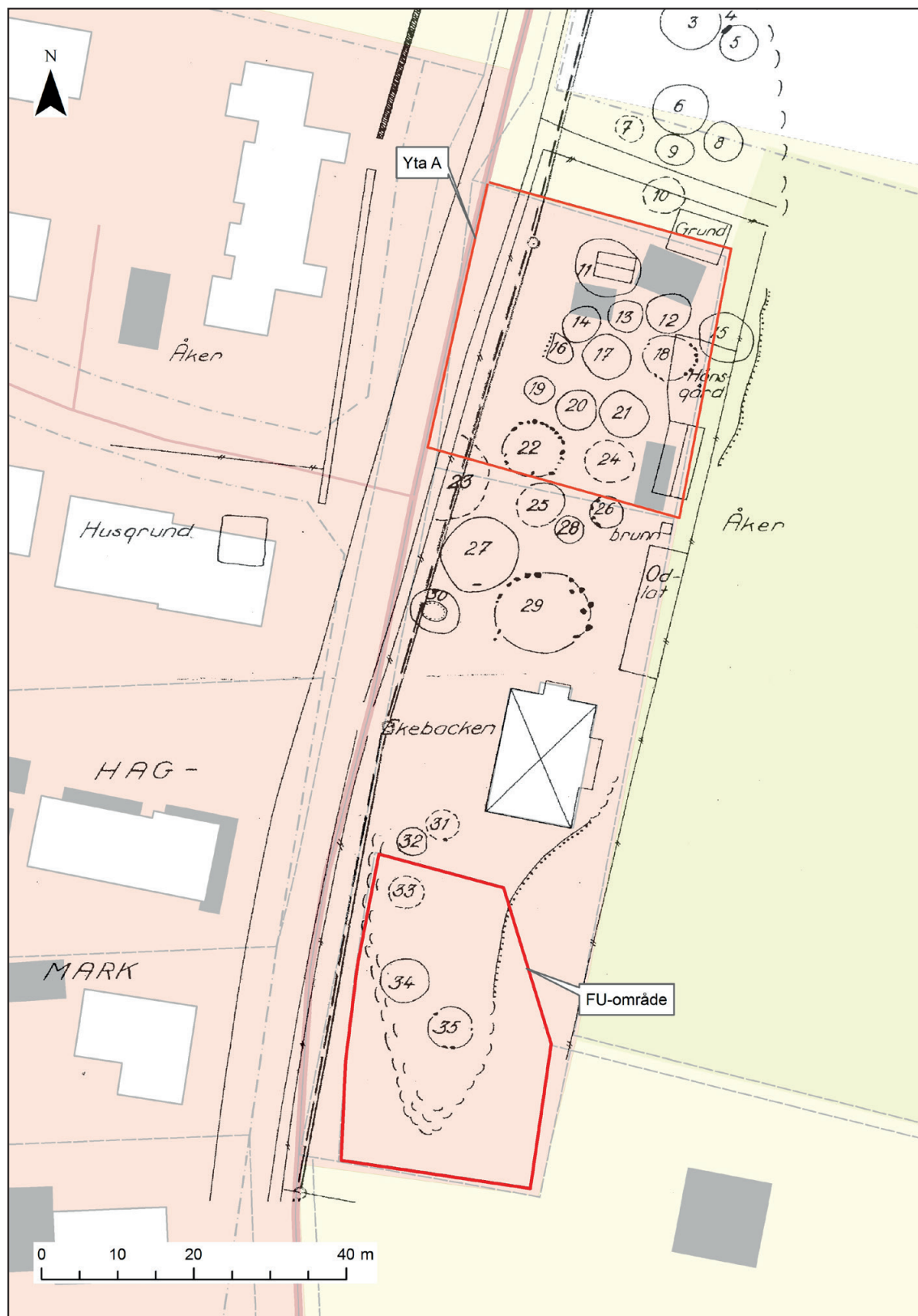
Förundersökningsområdet har ingått i en större tomt, Öjaby 4:5 och 4:7, med ett större boningshus från förra sekelskiftet samt några uthus. Tomtmarken är en naturtomt med ett flertal större ekar och andra lövträd. Större delen av tomten ligger inom den avgränsade fornlämningen. Markytan är förhållandevis opåverkad inom större delen av tomten till skillnad från den södra delen av gravfältet, som ligger väster om Öjabyvägen, där marken i högre grad har jämnats ut och omformats. Den aktuella delen av gravfältet kan därför trots bebyggelsen betraktas som den bäst bevarade delen.

I det ursprungliga förfrågningsunderlaget, daterat 2018-05-08, skulle förundersökningen omfatta två områden varav ett låg inom tomtens norra del, område A, och ett inom den södra delen, område B (fig. 3). Vid en jämförelse med gravfältskartan kunde man konstatera att den yta som motsvarade område A innehöll 14 av karteringens stensättningar. Även vid en besiktning på platsen kunde man notera att många av dessa gravar var lätt urskiljbara och endast den del av område A som låg närmast vägen saknade synliga gravan-

läggningar. Med anledning av detta ändrades exploateringsplanerna och område A undantogs från exploatering och förundersökning. Länsstyrelsen utformade därefter ett nytt förfrågningsunderlag, daterat 2018-06-29, där förundersökningen enbart omfattade område B. Detta har legat till grund för den aktuella förundersökningen.

Det aktuella förundersökningsområdet (förfrågningsunderlagets område B) har legat inom den större tomtens södra del (fig. 3). Området har numera avstyckats och utgör därför en egen fastighet som i sin helhet omfattas av förundersökningen. Förundersökningsområdet har en storlek av ca 1200 m². Förundersökningsområdets norra del utgörs av en höjdrygg med en ekbacke. Den södra delen av tomten ligger något lägre och har tidigare varit uppodlad. Flera större träd finns inom förundersökningsområdets norra och östra delar och eftersom träden kommer att sparas vid en nybyggnation togs inte några maskingrävda schakt upp under de befintliga träden. Längs förundersökningsområdets västra sida fanns det närmast tomtgränsen en jämnare yta som gav intryck av att ha blivit utplanad. I den östra sidan av denna yta fanns även en nedgrävd elledning. Någon bebyggelse finns inte inom förundersökningsområdet med undantag av ett mindre lusthus i ytans sydöstra hörn. Höjdnivåerna inom förundersökningsområdet ligger mellan 168 och 170 m ö h.

Den planerade byggnationen inom förundersökningsområdet är tänkt att göras inom områdets södra, centrala del. Enligt byggplanen är det tänkt att ett bostadshus ska uppföras i den södra delen av förundersökningsområdet med ett garage

Figur 3. Plan över den del av gravfältet som ligger inom fastigheten Öjaby 4.5, 4:7. Förutom det aktuella förundersökningsområdet, område B, är även det tidigare tilltänkta område A markerat. Detta undantogs från exploatering. I bakgrunden syns gravfältskartan från 1938.

på plintar i områdets norra del. Vid byggnation inom ytan är tanken att man inte ska avverka några av de större lövträden och att byggnaderna inte ska läggas inom den yta som faller under trädkronorna. Vid en jämförelse mellan förslaget på byggnation och gravfältskartan från 1938 kan man notera att den tänkta ytan för huset ligger inom den yta i söder som saknar synliga gravar.

Det planerade garaget ligger dock så att delar av gravfältet berörs. Vid mötet på plats med markägaren sades dock att lösningen för garaget kan ändras och att detta kan förläggas intill det planerade boningshuset. Förundersökningsområdet ligger nära den kända boplatsen RAÄ Öjaby 110 och utgör med sin sluttning mot sydväst ett bra boplatsläge.

Topografi, fornlämningsmiljö och platsen i det äldre kartmaterialet

Gravfältet med omgivning

Gravfältet Öjaby RAÄ 60 ligger, som tidigare nämnts, centralt i samhället längs Öjabyvägen (fig. 4, 5). Gravfältet är orienterat i nordsydlig riktning och ligger på samma höjdrygg som den gamla landsväg som gått från Växjö i riktning mot norr och väster. Liksom många andra gravfält har gravfältet vid Öjaby förmodligen lagts intill en vägled som funnits redan under förhistorisk tid. Ett stort antal fornlämningar är belägna i anslutning till samma äldre vägsträcka där denna fortsätter norrut längs Helgasjöns västra sida (Åstrand 2009). Den södra delen av gravfältet Öjaby RAÄ 60 ligger väster om den nuvarande vägen och den norra delen ligger öster om. Inom

gravfältet finns ett nittiototal kända gravar. Enligt uppgifterna i FMIS utgörs dessa av 83 stensättningar, 2 högar, 5 resta stenar samt 1 osäker flatmarksgrav. Av stensättningar utgörs 38 stycken av ovala stenkretsar. Gravfältets södra del domineras av ovala, ofyllda stensättningar och resta stenar medan den norra delen domineras av runda, fyllda stensättningar och högar.

Gravfältet är tidigt omnämnt och en gravfältskarta upprättades redan år 1892 (se fig. 6). Karteringen gjordes av fornforskaren Carl Wibling (ATA dnr: 84:18/1893). År 1938 upprättades en gravfältskarta (fig. 3). Denna ger en detaljerad bild av fornlämningen som, åtminstone i det aktuella

Figur 4. Drönerfoto med förundersökningsområdet till höger i bild, Öjaby kyrka till vänster och Helgasjön i bakgrunden.

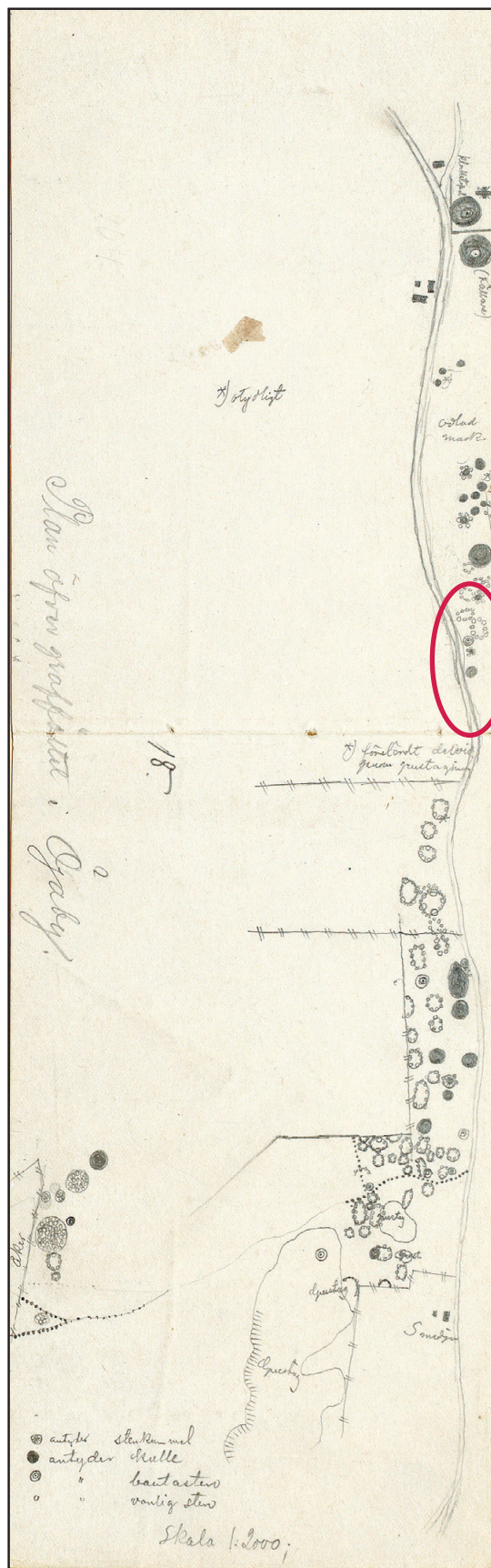

Figur 5. Gravfältet RAÄ Öjaby 60 med omgivande fornlämningar.

området, överensstämmer med dagens förhållanden (Smålands museums arkiv). Den aktuella förundersökningsytan ligger inom den norra delen av gravfältet. Strax norr om gravfältet ligger Öjaby kyrka. Den nuvarande kyrkan är förmodligen uppförd under senmedeltid men antagligen har en äldre träkyrka funnits tidigare. På sin karta har Wibling även markerat två större gravhögar direkt intill Öjaby kyrka. I karttexten anges att den ena av dessa utgör fundament för klockstapeln och den andra anges vara en källare. Klockstapeln anlades 1681 och ombyggdes 1842 (Wennerlund 2007:16f). Källargrunden byggdes om till bårhus 1949 i samband med en utbyggnad av kyrkogården 1949. Den omformning som då gjordes av kyrkogårdsmiljön gör det svårt att idag bedöma Wiblings uppgifter men de förefaller rimliga. Gravfältet skulle i så fall ha sträckt sig ända fram till kyrkan. Det är därför möjligt att man kan se kyrkan och kyrkogården som en fortsättning av gravfältet.

Om man ser närmare på den aktuella förundersökningsytan (område B) kan man vid en jämförelse med gravfältskartan från 1938 se att tre av gravfältskartans gravar (nr 32, 33 och 34) är markerade inom detta område (se fig. 3). Dessa gravar, tre fyllda stensättningar, är alla markerade inom den norra, högre belägna delen av området medan markeringar av gravar saknas inom den lägre, södra delen. En jämförelse med Wiblings karta blir något mer svårbedömd men det förefaller troligt att någon av stensättningarna inom den aktuella förundersökningsytan är markerade. Man kan även lägga märke till att här finns sex markeringar för runda eller ovala ofyllda stensättningar inom en yta som förmodligen motsvarar området strax norr om förundersökningsytan. Dessa är angivna ungefär vid platsen för det befintliga boningshuset och ingen av dessa gravar är synliga idag.

Figur 6. Wiblings gravfältskarta upprättad år 1892 visar det långsmala gravfältet RAÄ 60. Läget för det aktuella förundersökningsområdet är ungefärligt markerat. Lagg märke till att kartan även avbildar två gravhögar intill Öjaby kyrka längst i norr. Foto: Lars Kennerstedt, Riksantikvarieämbetet.

Tidigare arkeologiska undersökningar

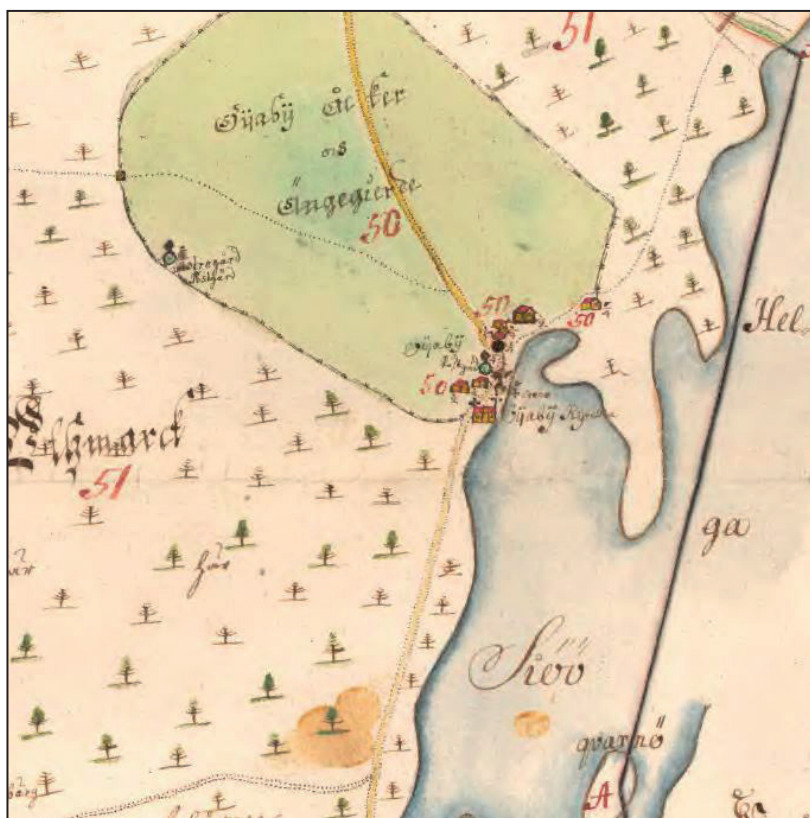
I sin beskrivning av fornlämningar i Öjaby socken tar Kjellmark upp gravfältet RAÄ 60 som han kallar för ”gravfältet söder om kyrkan”. Han anger att detta tidigare varit större men att det inkräktats av odling och bebyggelse (Kjellmark 1932 – 1944:50f). Han nämner även att Wibling ska ha grävt ut en stensättning inom gravfältet men att han inte fann något gravgods. Kjellmark nämner att man senare grävt ut en stensättning inom den västra sidan av gravfältet i samband med att man anlade en utfart till en fastighet. Man fann då ett likarmat spänne av brons och några glasflusspärlor. Kjellmark antar därför att gravfältet är vikingatida. Varken i Smålands museums eller SHM’s samlingar finns dock något fynd med anknytning till gravfältet.

I anslutning till det aktuella förundersökningsområdet gjordes en arkeologisk schaktningsövervakning år 1977 (fig. 5). Denna gjordes i samband med en ledningsgrävning längs med den del av Öjabyvägen som ligger i anslutning till gravfältet (Schulze 2004). Strax sydväst om det aktuella förundersökningsområdet fann man vad man betecknade som en osäker brandgrav. Denna hade en diameter av 3,5 meter, bestod av en skadad stenpackning och innehöll brända ben. Man fann även ett kulturlager längs en cirka 70 meter lång sträcka. Detta lager hade ett djup av 0,3 meter och innehöll sot och kol. År 1981 gjordes en mindre provgrävning någonstans i anslutning till gravfältets södra halva. Det undersökta objektet visade sig dock inte vara någon grav (Åhman 1981). Även år 1988 utfördes en schaktningsövervakning intill gravfältets sydvästra del men man påträffade då inte några spår efter gravar (Hovanta 1988).

Strax sydost om det aktuella området har flinta och annat slaget stenmaterial påträffats i den åkermark som sträcker sig ned mot Helgasjön.

Fyndplatsen har registrerats som boplatsslämningen RAÄ Öjaby 110 (fig. 5). Inför en byggnation i närheten av fyndplatsen gjordes här en undersökning år 2000 (Martén 2003). Man påträffade då ett drygt tjugotal boplatsslämningar i form av stolphål, härdar och gropar. Tre boplatsslämningar ¹⁴C-daterades till perioderna tidigneolitikum, bronsålder och förromersk järnålder. Det sjönära området har förmodligen varit attraktivt och platsen har brukats under flera olika perioder. Ett stycke söder om förundersökningsområdet har Silverstad källa legat, RAÄ Öjaby 61 (fig. 5). I samband med att källan lades igen gjordes här en undersökning 1969 men några fynd påträffades inte (Smålands museum arkiv dnr 212 - 69).

Fornlämningssmiljön i Öjaby socken i övrigt är rik och omväxlande med ett flertal större områden med fossil åkermark där det även förekommer gravar och skålgropslokaler. I socknens norra del har flera undersökningar gjorts omkring Öjaby flygplats (Åhman 1974). Man har då främst funnit lämningar från bronsålder och äldre järnålder medan den yngre järnåldern inte varit särskilt väl företrädd. Vid en nyligen utförd undersökning vid Norrby kunde dock en sen fas av den fossila åkermarken dateras till folkvandringstid och även en brandgrav från samma tidsperiod undersöktes (Åstrand 2018; samt rapport under arbete). Ett annat närbeläget, mindre röjningsröse har gett dateringar till yngre järnålder (Emilsson & Vestbö Franzén 2018). Förutom RAÄ Öjaby 60 finns ytterligare ett känt gravfält i socknen av yngre järnålderstyp. Detta gravfält (RAÄ Öjaby 67) ligger i ett något högre läge i landskapet i den västra delen av Öjaby enbart ca 400 m sydväst om det aktuella gravfältet (fig. 5). Fornlämningsskildern i socknen visar alltså att de äldsta lämningarna har en stor spridning i landskapet medan spåren efter den yngre järnåldern är begränsade till ett snävare område i anslutning till den historiskt kända bebyggelsen i Öjaby.

Figur 7. Utsnitt ur geometrisk karta från 1720 över Berkvara gods som visar Öjaby. Byns gårdar ligger samlade norr om kyrkan intill inägomarken (LSA Öjaby 1720).

Figur 8. Utsnitt ur storskiftes-kartan över Öjaby utmark från 1794 (LSA storskifte 1794).

Öjaby i historiska källor och äldre kartmaterial

I de historiska källorna omnämns Öjaby första gången 1273 i ett brev som berör kyrkan (Larsson 1979:35-38). Öjaby var en prebendesocken till domkyrkan och hade under medeltiden anknytning till Sankt Annae prebende och tjänsten som scholastiker, det vill säga lärare vid domkyrkans skola. Det finns flera omnämningar av gårdar i Öjaby i medeltida brevmaterial vilket hör samman med att många av byns gårdar tidigt förefaller ha varit frälseägda. Under senmedeltid samlas allt större del av byns gårdar under Bergkvaragodset och släkten Trolle (Svensson 2012:91ff). Vid tiden för de äldsta skatteböckerna från 1545 hade byn nio gårdar vilket är ett ovanligt högt antal för att vara i Varend. Av dessa var fem gårdar frälse, en gård var skatte, två hörde till Växjöbiskopen och en var socknens prästgård.

På en karta över Bergkvara gods och dess ägor från 1720 ser man hur gårdarna i Öjaby var grupperad i området norr om kyrkan (fig. 7, LSA Öjaby 1720). Kartan visar även hur landsvägen ansluter till byn söderifrån. Den första storskifteskartan från 1794 ger en mer detaljerad av gårdarnas läge (fig. 8). Det är dessa kartor som ligger till grund för fornminnesregistrets markeringar av gårdstomternas tidigare lägen med beteckningarna RAÄ Öjaby 111:1-5

(fig. 5). Det aktuella området ingick i en smal remsa med inägomark som löpte mellan landsvägen och sjön (LSA storskifte, utmark 1794). På storskifteskartan från 1826 anges att marken utgörs av äng som hör till Klockaregården (LSA storskifte, inägor 1826). På dessa kartor finns inte några noteringar om gravar i anslutning till gravfältet RAÄ Öjaby 60. När laga skifteskartan upprättades 1852 hade man börjat göra uppodlingar i anslutning till förundersökningsområdet (LSA 07-ÖJB-33). Inte heller här nämns något om gravfältet i kartmaterialet. Det är först i och med den tidigare nämnda gravfältkartan från 1892 som det finns en kartläggning av gravarna.

När Wibling ritade sin tidigare nämnda gravfältskarta var området omkring gravfältet ännu inte bebyggt. Något senare, år 1897, köptes marken av domprosten Esaias Ekedahl som lät uppföra ett större sommarhus (Gustafsson 2001:36ff). Huset som kallades Ekebacken står fortfarande på platsen. Det kom efterhand att omges av mindre uthus, bland annat det lusthus, kallat *Domprostens privet*, som ligger inom det aktuella förundersökningsområdet (fig. 9). Från 1930-talet och fram till 1965 kom huset att fungera som en mindre vårdinrättning för damer som drevs av Signe Johansson som tidigare varit mentalsköterska på S:t Sigfrids sjukhus.

Figur 9. Lusthuset kallat för *Domprostens privet* i förundersökningsområdets södra del. Foto från väster.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska förundersökningen angavs i förfrågningsunderlaget enligt följande:

Det övergripande syftet med förundersökningen är att klargöra fornlämningsituationen inom området ovan och under markytan. Förundersökningen skall genom söschaktsgrävning eftersöka alla former av under mark dolda fornlämningar. Dessa kan tänkas vara gravar, men med tanke på närheten till boplatzlämningarna sydost om den norra delen av gravfältet, är det potentiellt möjligt att det inom undersökningsytorna även kan finnas boplatzlämningar. Det kan även tänkas finnas kulturlager inom området.

Som målgrupper för förundersökningen angavs Länsstyrelsen, exploitören och framtida undersökare, där det framtagna materialet är ett planeringsunderlag för det fortsatta arbetet och ett planerings- och beslutsunderlag för den fortsatta

handläggningen enligt 2 kap KML. I förfrågningsunderlaget angavs även att en förmedlande insats kunde vara aktuell i samband med förundersökningen och att boende i området borde vara målgrupp för denna. Utifrån de ovan angivna syftet angavs följande frågeställningar att försöka besvara inom ramen för förundersökningen;

- Hur många gravar finns inom området?
- Vilka gravformer förekommer och vilka dateringar har gravarna?
- Finns det förutsättningar att få en bild av gravritual och inre gravformen i Varend?
- Vilket osteologiskt material finns?
- Finns boplatzlämningar inom förundersökningsområdet?

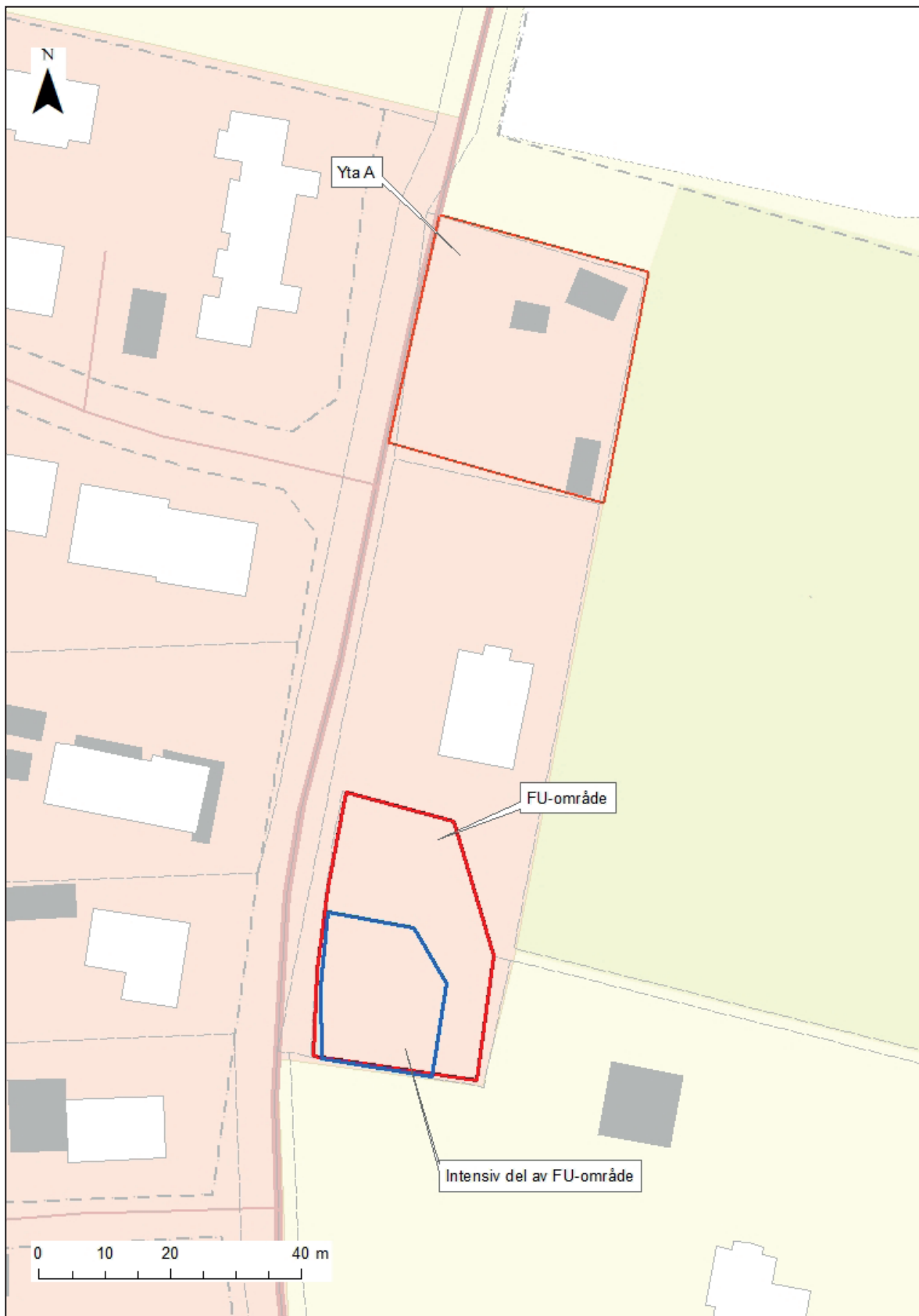
Genomförande

Med utgångspunkt från de förutsättningar som Länsstyrelsen angett gjordes en indelning av förundersökningsområdet i en intensiv och en extensiv del. Utgångspunkten för detta var att den del av området som avsågs att bebyggas skulle förundersöks intensivt medan del där man inte planerade några ingrepp skulle förundersökas extensivt. Den intensiva förundersökningsytan omfattade i huvudsak områdets västra sida samt mittdel. För att resultaten skulle vara användbara vid planering av byggnationen och ledningsanslutningar var de intensiva förundersökningsytorna något större än de som på byggplanen angetts som lägen för det planerade huset. Till de extensiva ytorna räknades framför allt de som låg under de större lövträden där man inte avsåg att göra några markarbeten. Fördelningen mellan intensiva och extensiva ytor framgår av figur 10. Förundersökningen av de intensiva ytorna syftade till att ge tillräcklig kunskap för att resultaten skulle kunna ligga till grund för beräkning av en eventuell slutundersökning. Förundersökningen inom de extensiva ytorna utfördes skonsamt och innebar en mycket liten påverkan på fornlämningen. Det extensiva arbetssättet avsåg dock inte att ge resultat avsedda för en beräkning inför en slutundersökning.

Inom ytan för den intensiva förundersökningen gjordes en sökschaktsgravning för att ta reda på om det fanns under mark dolda gravar eller boplatzlämningar. Sex stycken schakt togs upp med grävmaskin. Flera schakt hade en bredd av 1,2 meter men vissa var bredare. Sammanlagt omfattade schakten ca 38 m². I ett av schakten påträffades en större gravkonstruktion i form av en stensättning. Denna frilades inte sin helhet men

avgränsades i schaktet samt genom rutgrävning. Stensättningen undersöktes inte men den rensades fram i ytan inom schaktet. Några andra mindre gravkonstruktioner påträffades inte och ingen gravanläggning kommer därför att undersökas eller tas bort. Inom schakten grävdes även tre stycken 1 x 1 meter stora rutor. Dessa var i flera fall inriktade på att undersöka det mörka, humösa lager som fanns under ploglagret inom delar av den intensiva ytan. Rutorna grävdes även för att undersöka möjligheten att finna eventuella fynd med anknytning antingen till gravar eller boplatser. Rutgrävningen inriktades på botten av odlingslagret och övergången mot orörd underliggande mark. Rutorna handgrävdes och jorden sållades. Samtliga schakt lades igen efter förundersökningen och avtorvade ytor täcktes över. Den frilagda stensättningen A24 täcktes över med fiberduk innan schaktet lades igen.

Inom den extensiva ytan i områdets norra del gjordes en rutgrävning som omfattade 5 stycken 1 x 1 meter stora rutor. I vissa fall lades rutorna på platser där man med stick av jordsond kunde märka att det fanns sten i marken och i vissa fall lades rutor i syfte att avgränsa förekomsten av gravar. Rutorna grävdes ned till en sådan nivå där man påträffade stenkonstruktioner eller fynd. Om detta inte påträffades grävdes ned till underliggande, orörd morän. I fyra av fem rutor påträffades stenkonstruktioner eller gravrelaterade fynd. Någon avgränsning av dessa kontexter gjordes inte i samband med förundersökningen. De flesta rutor grävdes därför enbart till ett djup av 0,15 meter. Rutorna grävdes med skärslev och även här sållades allt material. Arbetet inom den extensiva delen utfördes på ett skonsamt sätt både

Figur 10. Plan över förundersökningsområdet med ytan för den intensiva delen markerad.

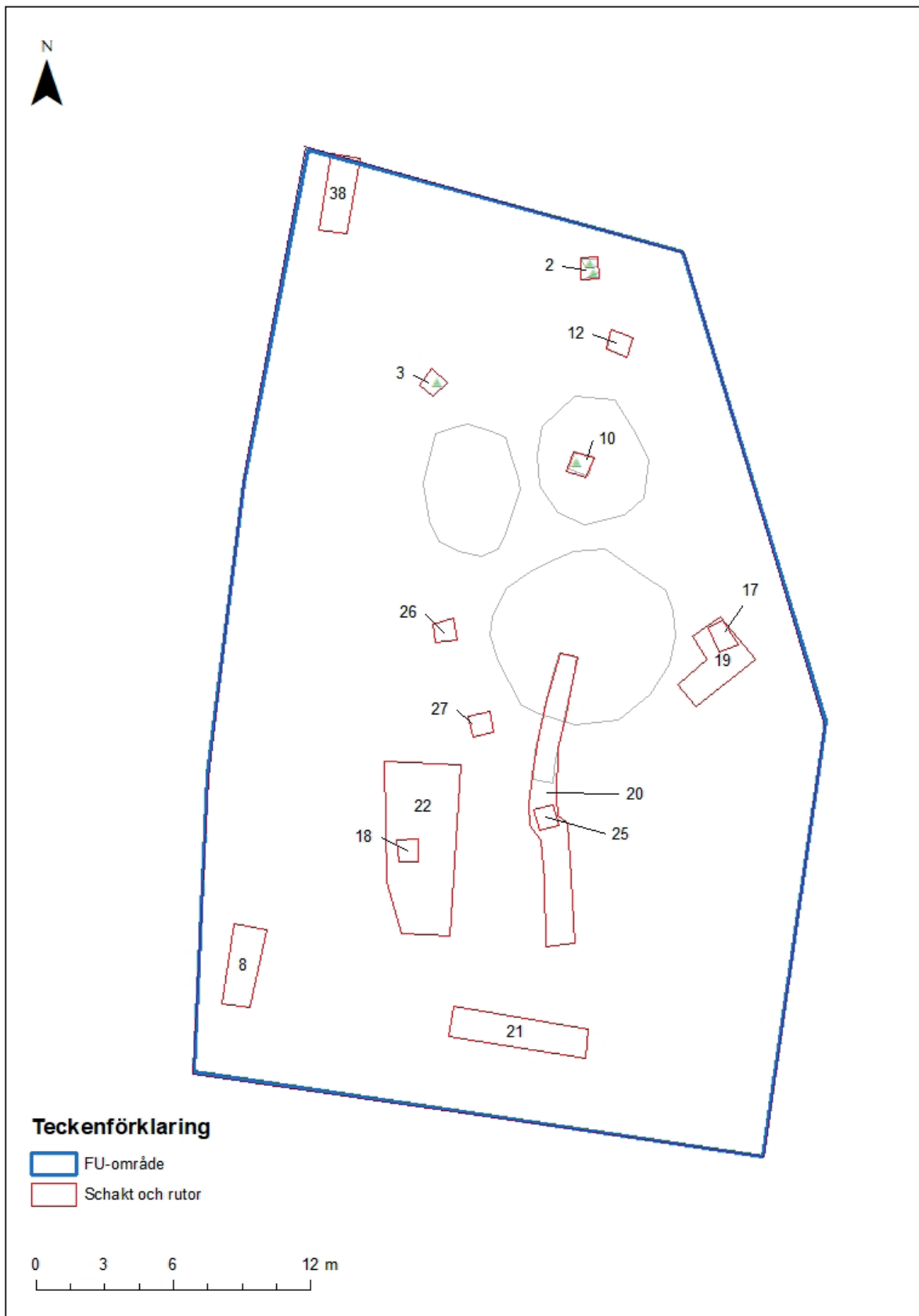
mot fornlämningen och gentemot träden. Några maskingrävda schakt togs inte upp inom den extensiva delen och trädrötter höggs inte av eller skadades.

Samtliga anläggningar, fynd, schakt och rutor mättes in med GPS och dokumenterades digitalt med Museiarkeologi sydosts system IDA (*Instant field Documentation system and Availability*). Dokumentationen av objekt gjorde online i fält med hjälp av surfplatta. I det fält-GIS som ingick i bakgrundsmaterialet fanns även gravfältskartan från 1938 inlagd. Dokumentation gjordes även genom fotografering av anläggningar, konstruktioner. Fotografering med drönare utfördes i slutfasen för översiktsbilder och anläggningsfoton. Drönarfotograferingen gjordes efter tillstånd av flygplatsens trafikledning. Några profilritningar gjordes inte eftersom detta inte ansågs nödvändigt. Inom ramen för förundersökningen gjordes även en sondering av historiska kartor, en bearbetning av de äldre gravfältskartorna och en genomgång av historiska källor omkring platsen.

I samband med förundersökningen gjordes även en metalldetektering som utfördes av Jonas Paulsson, Kula HB (se bilaga 1). Vid detekteringen avsåktes inledningsvis matjorden i områdets

södra del systematiskt från ytan inom den del av undersökningsområdet som tidigare varit odlad och därmed hade omrörda lager. Därefter metalldetekterades i sökschakten. Inom vissa ytor förekom bränt material eller sten som var starkt magnetiska och där undersöktes med två olika detektormodeller för att få en så god bild som möjligt. Avslutningsvis detekterades alla dumphögar från sökschaktningen.

Vid matjordsdetekteringen negligerades generellt utslag från järnföremål medan alla andra kontrollerades. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1850 eller med osäkerhet kunde dateras i fält togs upp och mättes in. Metallföremål som med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1850) tillvaratogs inte. Vid detekteringen av anläggningar och lager beaktades alla typer av metallutslag. Inom den norra, extensiva delen av förundersökningsområdet detekterades enbart dumphögar från rutgrävningen innan dessa lades igen. På förundersökningsytan fanns vid detekteringstillfället en viss undervegetation, vilken försvårade något. Magnetisk störning från olika ledningar i anslutning till förundersökningsområdet hade en störande effekt på detektorerna. Arbetet utfördes vid meteorologiskt gynnsamma förhållanden.

Figur 11. Plan över schakt och rutor vid förundersökningen.

Resultat

Genom en kombination av handgrävning av provrutor och schaktgrävning med maskin kunde förundersökningen ge en bild av fornlämningsituationen inom det aktuella området (fig. 11). I den följande redovisningen av resultaten görs först en genomgång av vad som påträffades i rutor respektive schakt. Därefter redovisas de påträffade anläggningarna. Med utgångspunkt från resultaten ges sedan en sammanfattande bild av situationen för gravar och boplatslämningar inom förundersökningsområdet. Sist redovisas förekomsten av fynd samt resultat av analyser. I efterföljande tolkningsavsnittet diskuteras resultaten och lämningarnas kunskapspotential.

Resultat av rutgrävningen

Inom den trädbevuxna, extensiva delen av förundersökningsområdet utfördes, som tidigare nämnts, förundersökningen enbart genom grävning av 4 provrutor med en storlek av 1 x 1 m (fig. 11, 12). I den södra delen av förundersökningsområdet grävdes provrutor istället inom de avbanade schakten. Nedan beskrivs de undersökta provrutorna.

Ruta 2

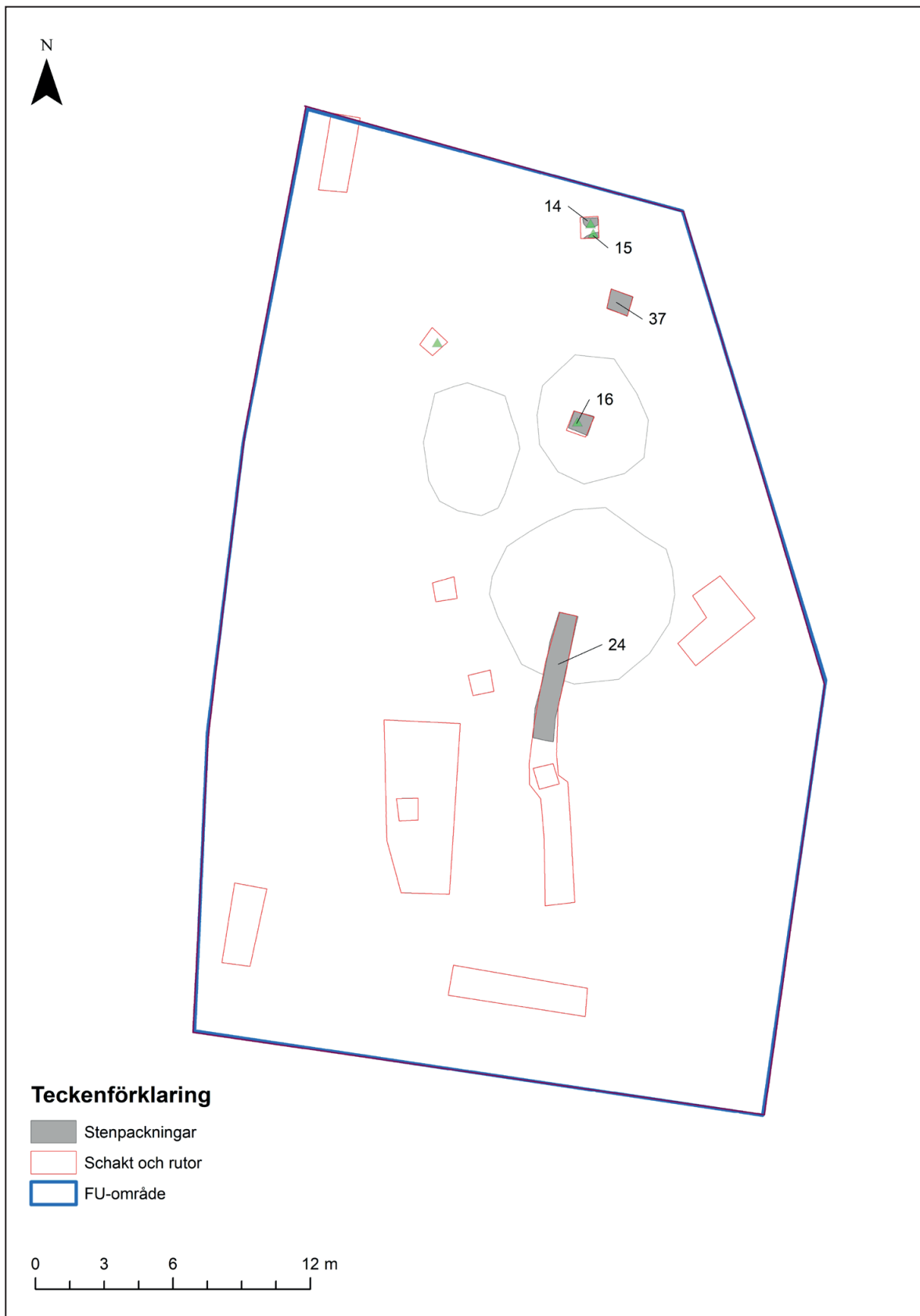
Rutan togs upp i förundersökningsområdets nordöstra del och grävdes ned till ett djup av 0,15 meter. Vid stick med jordsond kunde man konstatera att det fanns förhållandevis mycket sten i marken i detta avsnitt. Under grästörv och ett tunt skikt med lövskogsmylla påträffades vad som föreföll vara två stenpackningar. I provrutans norra del fanns A14 och i rutans södra del fanns A15. Det är något oklart om dessa är separata konstruktioner eller om de hör samman. I rutan påträffades brända ben (F2), två mindre järnföremål (F3 och F7) samt en tånge av brons (F5).

Ruta 3

Rutan grävdes i förundersökningsområdets nordvästra del. Under grästörv och lövskogsmylla, på ett djup av 0,10 till 0,15 meter, påträffades en mindre samling stenar. Dessa hade en storlek av omkring 0,1 meter. De var alltför få för att utgöra någon tydlig konstruktion. Ett antal brända ben (F4) påträffades på samma nivå som stenarna och grävningen avbröts på detta djup.

Figur 12. Grävning av ruta 12 i förundersökningsområdets nordvästra del. Foto taget från sydväst.

Figur 13. Plan över stenpackningar påträffade vid förundersökningen.

Ruta 10,

Inom den sydvästra delen av ekbacken grävdes en provruta. Marken var här svagt förhöjd och inom en rund yta dominerades vegetationen av blåbärris vilket gav intryck av att kunna återspegla en underliggande stenkonstruktion. Denna inmättes som A30. Vid stick med jordsond kunde man notera att det fanns mycket sten inom ytan. Rutan grävdes till ett djup av 0,15 meter. Under grästorv och lövskogsmylla påträffades en stenpackning, A16, som täckte hela rutan. Vid rensningen av stenpackningen påträffades ett mindre antal brända ben, (F5).

Ruta 12

Rutan 12 grävdes inom förundersökningsområdets nordvästra del och hade ett djup av 0,10 meter. Strax under markytan framkom en stenpackning A37 som täckte hela ytan. Ett järnföremål (F6) påträffades samt även en skärva av modernt fönsterglas.

Ruta 17

Se schakt 19.

Ruta 18

Se schakt 22.

Ruta 25

Se schakt 20.

Ruta 26

Ruta 26 grävdes vid övergång mellan ekbacken och den lägre liggande odlingsmarken i söder. Syftet med rutan var framför allt att avgränsa den intilliggande stensättningen A24 åt väster. Rutan hade ett djup av 0,2 meter och grävdes från grästorven, genom ett delvis odlingspåverkat lager ned till orörd sandig, grusig morän. Inga fynd eller konstruktioner påträffades.

Resultat av sökschaktsgrävning

Schaktgrävning med maskin gjordes i områdets södra del som tidigare varit odlad samt inom den avplanade ytan längs med förundersökningsområdets västra sida (se fig. 11). Schaktningen gjor-

des i regel ned till orörd morän men i vissa partier sparades undre delen av matjorden samt eventuella lager kvar för rutgrävning. Tre sådana 1 x 1 meter stora provrutor (17, 19, 25) belägna inom schakten handgrävdes och sållades.

Schakt 8

Längd: 4,0 m, bredd: 1,2 m, djup: 1,1 m.

Schakt 8 togs upp i inom den avplanade ytan närmast vägen i förundersökningsområdets sydvästra del. Marken föreföll här ha blivit urschaktad och det fanns omrörda massor med inslag av modernt tegel och färskt. Denna fyllning grävdes inte ned till botten. Eventuellt skulle detta kunna vara en äldre ledningsgrav för vatten och avlopp som föregått den befintliga VA-ledningen som går ute i Öjabyvägen och som lades ned på 1970-talet.

Schakt 19

Längd: 3,5 m, bredd: 1,2–2,4 m, djup: 0,35 m.

Schakt 19 togs upp i förundersökningsområdets östra del. Under grästorven fanns ett 0,3 meter djupt matjordslagret. Vid övergången mot underliggande orörd sandig, grusig morän fanns ett brunt, något humöst lager som provgrävdes inom ruta 17. I denna ruta handgrävdes och sållades den kvarlämnade undre delen av matjordslagret samt det underliggande mörka lagret vilket sammanlagt uppgick till ett djup av 0,15 meter. Några fynd påträffades inte. Det mörka lagret innehöll inte heller träkol, skörbränd sten eller andra boplatssindikationer.

Schakt 20

Längd: 13,0 m, bredd: 1,2 m, djup: 0,1–0,3 m.

Schaktet togs upp vid övergången mellan ekbacken i norr och den lägre yta i söder. Schaktets norra ände tog sin början inom begränsningen för den i terrängen synliga stensättningen A35. Marken sluttade svagt mot söder i schaktet. I schaktets norra del fanns stenpackningen A24 som framkom på ett djup av 0,1 meter under markytan. Denna hade inom schaktet en längd av 6 meter.

Även i schaktets fortsättning söder om A24 fanns rikligt med mindre stenar vid en övergången mellan matjord och underliggande morän. Dessa stenar hade däremot mindre storlek, var löst liggande och därigenom lätta att särskilja från stenpackningen. A24 rensades fram inom schaktet men undersöktes inte. Inga fynd påträffades.

I schaktets södra del, söder om A24, fanns ett 0,2 till 0,25 meter djupt matjordslager. Vid övergången mot underliggande sandig, grusig morän fanns ett mörkt lager som innehöll rikligt med löst liggande sten. Här grävdes en provruta, ruta 25, som var 0,3 meter djup och som omfattade den undre delen av matjordslagret, det mörka lagret samt ytan av den underliggande morän. Det mörka lagret hade ett djup av 0,05 meter och var, svagt humöst lager med rikligt inslag av lös sten med storlek av upp till 0,1 meter i diameter. Jorden sålades men inga fynd påträffades. Det mörka lagret innehöll enstaka träkol men inget tydligt kultur-lagerrelaterat material.

Schakt 21

Längd: 6,0 m, bredd: 1,2 m, djup: 0,5 m.

Schakt 21 togs upp i förundersökningsområdets sydöstra del. Under grästorven fanns här ett 0,3 meter tjockt matjordslager vid övergången mot den underliggande moränen fanns ett tunt, svagt humöst, beigebrunt lager.

Schakt 22

Längd: 8 m, bredd: 3,2 m, djup: 0,5 m.

Schakt 22 togs upp inom förundersökningsområdets södra del. Under grästorven fanns ett ca 0,4 meter tjockt matjordslager. I skiftet mellan matjord och undergrund fanns ett lager bestående av 0,05–0,1 meter stora stenar, naturligt. Här fanns även en tunn något humös horisont utan inslag av kol. I schaktets mitt fanns en markfast sten med en diameter av 1,5 meter. Invid stenens norra sida grävdes en provruta, ruta 18. Denna ruta berörde ett 0,15 meter djupt skikt vid övergången mellan matjorden och underliggande morän.

Schakt 38

Längd: 2,5 m, bredd: 1,2 m, djup 0,9 m.

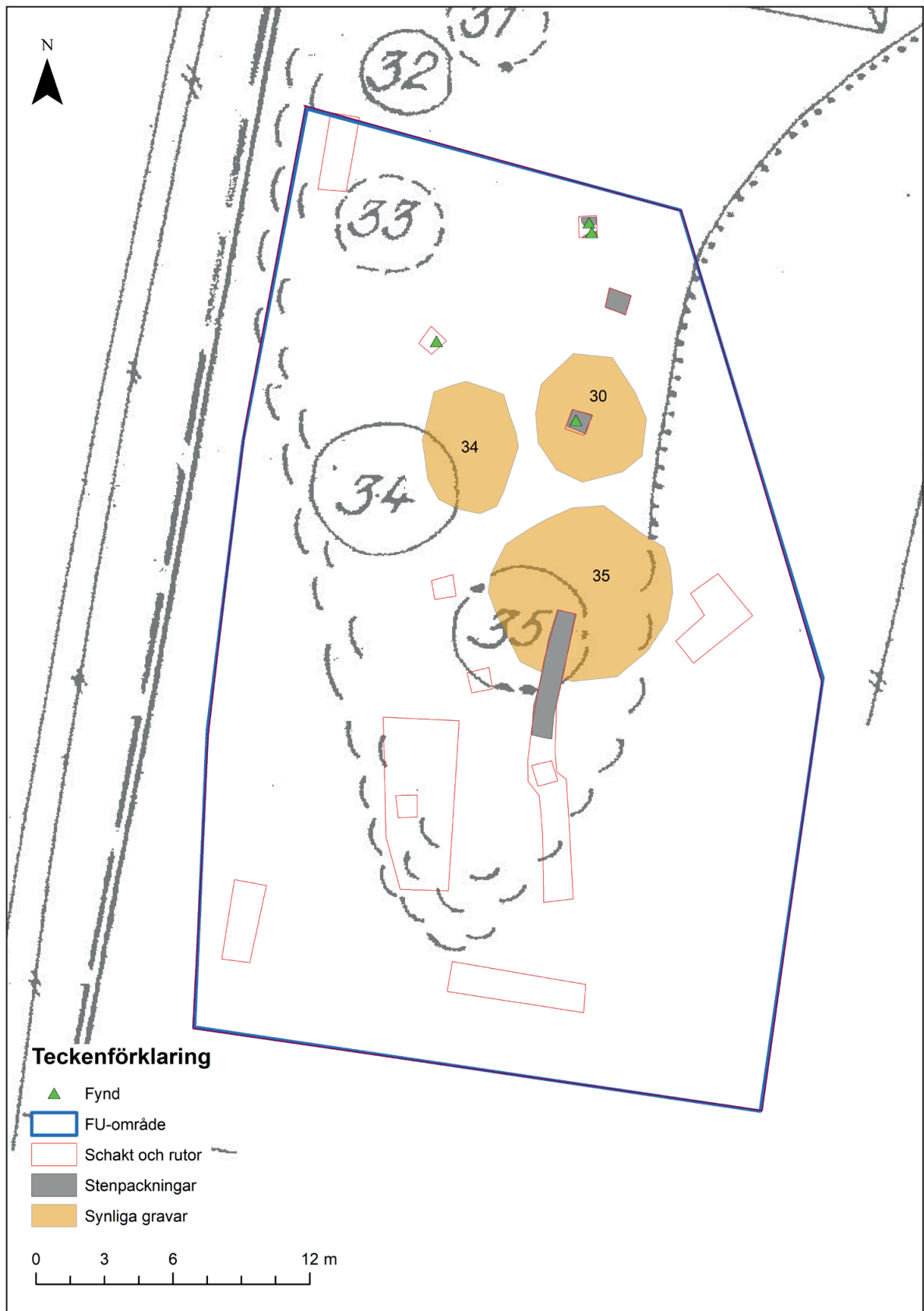
I förundersökningsområdets nordvästra del togs schakt 38 upp. Detta grävdes inom den avplanade yta som fanns närmats tomträn i väster. Liksom i schakt 8 kunde man konstatera att marken här bestod av utfyllda massor med inslag av sentida material. Schaktningen avbröts innan botten på nedgrävningen var nådd. Kan eventuellt vara en äldre VA-ledning.

Gravarna inom förundersökningsområdet

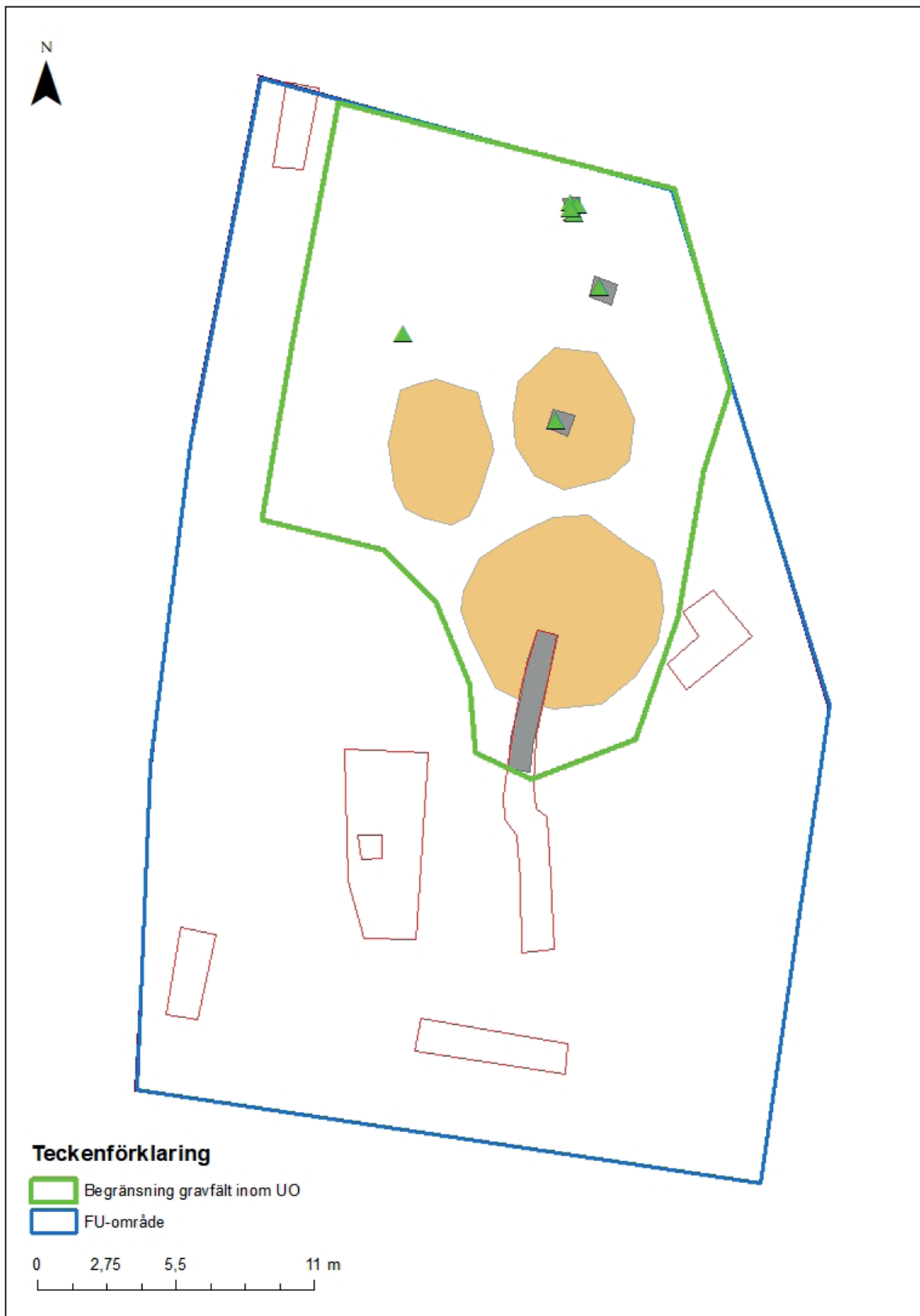
Rutgrävningen och sökschaktgrävningen visade att det finns flera gravar inom förundersökningsområdet. Den rutgrävning som gjordes i den norra, extensiva delen syftade till att bedöma förekomsten av gravar men inte att fastställa deras antal. Man kunde dock konstatera att stenpackningar och brända ben med anknytning till gravar förekom i de flesta grävda rutor (fig. 14). Det nedan angivna antalet gravar ska för den norra delen ses som en minimisiffra. I den södra, intensivt förundersökta delen var syftet att genom sökschaktgrävning fastställa antalet gravar och den stensättning som påträffades här bör vara den enda gravanläggningen. Förundersökningen visade alltså att den södra delen av området till stor del låg utanför gravfältet. Utifrån resultatet kunde en avgränsning av gravfältet inom förundersökningsområdet göras (fig. 15).

A14

Vid undersökning inom ruta 2 påträffades en stenpackning, A14, i rutans norra del. Den frilagda delen hade en storlek av 0,7 x 0,4 meter. Stenarna hade en storlek av 0,05 till 0,15 meter. Stenpackningen hade en något otydlig avgränsning och saknade kantkedja. I den södra delen av samma ruta fanns ytterligare en stenpackning, A15, men det är något oklart om dessa är separata konstruktioner. Inom A14 påträffades brända ben (F2) och ett mindre järnföremål (F3). Stenpackningen bör vara en del av en gravanläggning. På gravfältskartan från 1938 finns inte någon grav markerad på den aktuella platsen.

Figur 14. Plan med inmätning av synliga gravar samt stenpackningar och fynd som är relaterade till gravar. Gravfältskartan från 1938 är inlagd som bakgrund.

Figur 15. Plan med begränsning av gravfältet inom förundersökningsområdet (grön markering). Begränsningen innefattar inte någon säkerhetszon.

Figur 16. I områdets södra del påträffades enstensättning, A24, som var dold under mark. Foto taget från väster.

A15

I södra delen av ruta 2 fanns stenpackningen A15. Denna hade inom rutan en storlek av 0,8 x 0,35 meter. Stenmaterialet hade en storlek av 0,05 till 0,2 meter och det fanns en tendens till en kantkedja bestående av något större stenar. Eftersom provrutan ger en begränsad överblick är det något oklart om A14 och A15 verkligen är separata konstruktioner eller om de hör samman. Vid rensning av A15 påträffades en tånge av brons (F1). Stenpackningen bör vara en del av en gravanläggning. På gravfältskartan från 1938 finns inte någon grav markerad på den aktuella platsen.

A16

Stenpackning inom A30, se sistnämnda.

A24

I schakt 20, som togs upp direkt söder om den synliga graven A35, påträffades en stenpackning A24 strax under grästorven (fig. 16). Denna hade inom schaktet en längd av 6 meter och bestod av

stenar med en storlek av 0,10 till 0,45 meter. Överlag fanns mindre och löst liggande stenar överst och större och mer vällagda stenar under. I den norra delen, vid det som föreföll vara den i terrängen synliga begränsningen för stensättningen A35, framträdde flera större stenar med en storlek av 0,3 till 0,45 meter. Det är möjligt att dessa ingår i en kantkedja som avskilt graven A35 från stenpackningen A24. Mellan ca 1,5 och 2 meter från schaktets norra ände tunnade stenpackningen ut något för att senare blir kraftigare igen. Även i den södra änden fanns inslag av större stenar med storlek av 0,4 meter och möjligen kan dessa ha ingått i en kantkedja. Stenpackningen rensades fram inom schaktet men undersöktes inte. Inga fynd påträffades i ytan av stenpackningen. Även om stenpackningen A24 utgör en direkt fortsättning av gravfältskartans A35 är det oklart om det rör sig om en sammanhängande stensättning eller flera intilliggande. För att avgränsa stenpackningen grävdes en ruta ca 2 meter väster om det aktuella schaktet och här påträffades inte någon

fortsättning av konstruktionen. Detta talar snarast för att A24 är separat anlagd söder om gravfältskartans stensättning A35.

A30

Denna stensättning syntes ovan mark som en svagt förhöjd yta med avvikande vegetation som gav intryck av att återspegla en underliggande stenkonstruktion. Genom stick med jordsond kunde denna avgränsas till en 4,5 x 5,0 meter stor yta och den mättes in som A30. I den provruta, ruta 16, som togs upp inom A30 påträffades en stenpackning, A10. Stenpackningen täckte hela rutan och bestod av tät, men i ytskiktet något löst, liggande sten av storleken 0,05 till 0,2 meter. Vid rensningen av stenpackningen påträffades ett mindre antal brända ben (F5). Ett av de brända benen skickades för ¹⁴C-analys men visade sig inte innehålla tillräckligt mycket daterbart material. Resultaten från provrutan styrker antagandet att A30 utgör en stensättning.

A34

Ovan mark synlig, övertorvad stensättning med en storlek av 4,2 x 5,7 meter och en höjd av 0,1 meter. Stensättningen ligger i den södra kanten av ekbacken nära övergången mot den tidigare odlade marken. Denna grav är även markerad på gravfältskartan från 1938 som nr 34 men ligger jämfört med den rektifierade kartan något längre österut.

A35

Ovan mark synlig, övertorvad stensättning med en diameter av ca 10 meter och en höjd av 0,2 meter. Stensättningen ligger i den södra kanten av ekbacken vid övergången mot den tidigare odlade

marken. Schakt 20 togs upp omedelbart söder om graven A35. Några större stenar med en storlek av 0,3 till 0,45 meter rensades fram i schaktets nordligaste del och det är möjligt att dessa ingår i en kantkedja som avskilt A35 från stenpackningen A24. Stensättningen A35 är markerad på gravfältskartan från 1938 som nr 35 men är jämfört med den rektifierade kartan något större och ligger längre österut.

A37

I ruta A12 framkom strax under markytan stenpackningen A37. Denna täckte hela rutan och bestod av 0,05 till 0,2 meter stora stenar. Stenpackningen var tät men stenarna låg ganska löst. Ett järnföremål (F6) påträffades samt även en skärva av modernt fönsterglas. Stenpackningen bör vara en del av en gravanläggning. På gravfältskartan från 1938 finns inte någon grav markerad på den aktuella platsen.

Fyndplats F9

Inom ruta 3 påträffades en mindre samling sten på ett djup av 0,10 till 0,15 meter. Stenarna hade en storlek av omkring 0,1 meter. De var alltför få för att utgöra någon tydlig konstruktion. Ett antal brända ben F4 (inmättningsnummer 9) påträffades på samma nivå som stenarna och grävningen avbröts på detta djup. Två av benfragmenten ¹⁴C-daterades och gav båda dateringar till vendeltid (se tabell 1). De brända benen, och eventuellt även stenarna, bör vara spår efter en skadad grav men kan inte utifrån resultatet av rutgrävningen sägas utgöra en gravkonstruktion. På gravfältskartan från 1938 finns inte någon grav markerad på den aktuella platsen.

Objekt	Fnr & inmättn. nr.	Analysnr	BP -ålder	1 sigma	Prob. %	2 sigma	Prob. %	Daterat material
Br. ben, ruta 3	F4 (F9a)	Ua-61036	1317±30 BP	650–710 AD 740–770 AD	51,0 17,2	650–770 AD	95,4	Humanben
Br. ben, ruta 3	F4 (F9b)	Ua-61037	1350±30 BP	645–680 AD	68,2	630–720 AD 740–770 AD	88,4 7,0	Humanben

Tabell 1. ¹⁴C-analys av brända ben från ruta 3.

Lager och boplatslämningar inom förundersökningsområdet

I tre av de schakt som togs upp inom den södra delen av förundersökningsområdet framkom ett brunt, något humöst lager vid övergången mellan matjord och underliggande orörd morän. Djupet varierade mellan 0,15 och 0,05 meter. I detta lager fanns ett bitvis ett rikligt inslag av småsten. Det förekom enstaka inslag av träkol men några fynd eller något boplatssindikerande material, som till exempel skörbränd sten, påträffades inte. Lagret undersöktes i tre provrutor (17, 18 och 25). Eftersom inslag av boplatssmaterial saknas i lagret kan man anta att det inte är ett kulturlager med anknytning till en boplatssyta utan snarare ett äldre odlingslager. Det är möjligt att detta lager motsvarar det som påträffades vid schaktningsövervakningen i den närbelägna delen av Öjabyvägen som då tolkades som ett kulturlager (Schulze 2004). Några boplatssanläggningar påträffades inte vid schaktgrävningen. Man kan alltså konstatera att den intilliggande boplatss RAÄ Öjaby 110, inte har någon fortsättning inom det aktuella förundersökningsområdet.

Fynd och konservering

Ett mindre antal fynd tillvaratogs vid förundersökningen (fig. 17, nästa sida). De flesta av dessa utgjordes av brända ben som påträffades i anslutning till stenpackningar (bilaga 2, tabell 2). Den

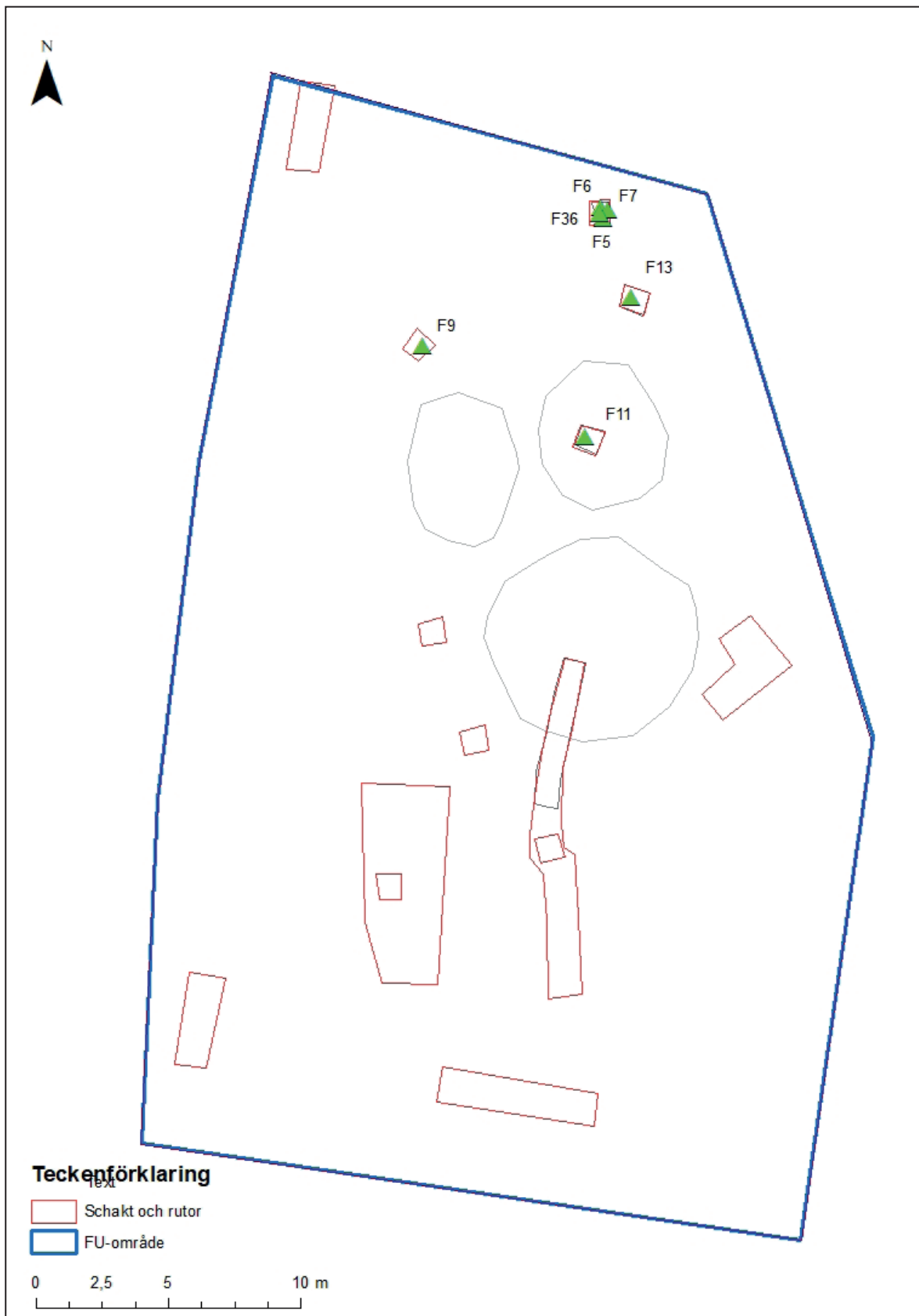
Figur 18. En torne från ett bältespänne påträffades vid förundersökningen.

osteologiska analysen visade att de ben som var bestämbara var från människa och några artbestämda djurben förekom inte.

Vid rutgrävningen påträffades ett mindre föremål i Cu-legering som bör vara en torne till en sölja/bältespänne (fig. 18). Denna var omvikt i änden och hade en längd av 2 cm. Föremålet har konserverats av Studio Västsvensk Konserveringsateljé. Konserveringsrapporten är bifogad som bilaga 5. Även tre mindre obestämda järnföremål påträffades. Det gick inte att avgöra om dessa hörde till sammanhanget omkring gravfältet eller inte. Järnföremålen kasserades efter registrering.

Fyndnr	Inmätt fyndnr	Kontext	Föremålstyp	Vikt (g)	Antal fragm.	Kommentar
1	5	Ruta 2	Torne	2,0	1	Cu-leg, 2 cm lång, 0,4 cm bred, omvikt ände, konserverad
2	6	Ruta 2	Br. ben	0,7	2	Däggdjur, obestämt
3	7	Ruta 2	Järnföremål	2,0	1	Spik?, oklar ålder, kasserad. L 2 cm
4	9	Ruta 3	Br. ben Br. ben	1,5 1,0	4 6	Rörben, människa Rörben, däggdjur obestämt
5	11	Ruta 10	Br. ben Br. ben	0,2 0,2	1 1	Kraniumdel, människa Rörben, däggdjur obestämt
6	13	Ruta 12	Järnföremål	3,0	1	Oklar ålder, kasserad. L 1 cm.
7	36	Ruta 2	Järnföremål	3,0	1	Oklar ålder, kasserad. L 1,5 cm

Tabell 2. Lista över fynd från förundersökningen.

Figur 17. Plan med läget för tillvaratagna fynd.

Analyser

Osteologisk analys

En osteologisk analys gjordes av de tillvaratagna brända benen och denna utfördes av Agneta Flood, Arkeologiskonsult. Sammantaget analyserades 3,6 gram brända ben som påträffades vid förundersökningen (tabell 3, bilaga 3). Vid den osteologiska analysen kunde flera fragment bestämmas till människa medan ett antal fragment inte kunde bestämma till art (däggdjur obest.). Framförallt identifierades delar från långa rörben (armar eller ben). Åldersbedömning var inte möjlig att utföra.

¹⁴C-analys

För att datera gravsammanhangen skickades 3 prover av brända ben för ¹⁴C-analys. De brända benen hade genomgått osteologisk analys och var bestämda till människa. Analysen utfördes av Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet (se tabell 4, bilaga 4). Ett av de utvalda benen kunde inte analyseras eftersom mängden daterbart material var för litet. Analysen av två brända ben från ruta 3 lyckades däremot och båda benfragmenten kunde dateras till andra hälften av vendedtid. Den ena dateringen låg inom intervallen 650 till 770 e Kr och den andra föll inom perioden 630 till 770 e Kr (Ua-61036, Ua-61037). Dateringarna stämmer väl med antagandet att gravfältet är från yngre järnålder.

Kontexttyp	Fnr & inmättn nr	Vikt (g)	Art	Benslag	Antal	Kommentar
Ruta 2	F2 (6)	0,7	Däggdjur obest.	Rörben	2	Väl förbrända och vita fragment.
Ruta 3	F4 (9)	1,5	Människa	Rörben	4	Väl förbrända och vita fragment. 2 fr. uttaget till C14 (0,8 gram).
Ruta 3	F4 (9)	1,0	Däggdjur obest.	Rörben	6	
Ruta 10	F5 (11)	0,2	Människa	Kranium (klippben)	1	Väl förbrända och vita fragment.
Ruta 10	F5 (119)	0,2	Däggdjur obest.	Rörben	1	
3,6					14	

Tabell 3. Resultat av den osteologiska analysen.

Objekt	Fnr & inmättn. nr.	Analysnr	BP -ålder	1 sigma	Prob. %	2 sigma	Prob. %	Daterat material
Br. ben, ruta 3	F4 (F9a)	Ua-61036	1317±30 BP	650–710 AD 740–770 AD	51,0 17,2	650–770 AD	95,4	Humanben
Br. ben, ruta 3	F4 (F9b)	Ua-61037	1350±30 BP	645–680 AD	68,2	630–720 AD 740–770 AD	88,4 7,0	Humanben

Tabell 4. Resultat av ¹⁴C-dateringar från förundersökningen inom gravfältet RAÄ Öjaby 60.

Tolkning och kunskapspotential

Kunskapen om den yngre järnålderns gravar i Kronobergs län är mycket liten. Från 1870-talet och framåt gjordes visserligen flera undersökningar av gravar från denna period och man tillvaratog fynd men i övrigt inte gjorde man inte någon dokumentation. Huvuddelen av dessa undersökningar gjordes i Finnveden och enbart en mindre andel gjordes i Varend (Skoglund 2006:23). Fortfarande idag kommer de flesta fornsakerna från yngre järnålder i länet från dessa tidiga undersökningar. I Varend utfördes ett antal mindre undersökningar på ett tiotal olika platser under början av 1900-talet. Huvuddelen av dessa utfördes av Knut Kjellmark (Svanberg 2003b: 221-235). Det finns inte något gravfält i Varend där ett större antal gravar har undersökts. Sedan 1950-talet har enbart en mer modern undersökning gjorts på ett yngre järnåldergravfält i Växjötrakten. Detta var vid Skirs prästgård, Växjö socken (Tomtlund 1977). Man undersökte då 10 gravanläggningar som framför allt innehöll glaspärlor men även ett fågelspänne med datering till vendeltid. I sin avhandling omkring vikingatida gravseder och regionalitet i sydöstra Skandinavien behandlar Fredrik Svanberg Varend som en av flera regioner. I katalogdelen ingår 123 vikingatida fyndplatser från Varend (2003b: 221-235).

I diskussionen om den yngre järnåldern i Varend och Småland har man främst utgått från de yttre gravformerna. Skillnaderna mellan gravfälten i de olika småländska folklanden har uppmärksamats av Mats Burström (1991). Vid en jämförelse mellan gravformerna på den yngre järnålderns gravfält i Varend, Njudung och Finnveden kunde Burström konstatera tre olika mönster där gravfälten i Njudung dominerades av ofyllda stenkretsar

medan de i Varend hade ett varierat gravskick med stort inslag av resta stenar och ovala stenkretsar. Gravfälten i Finnvedens dominerades däremot helt av högar. Burström menade att de skilda gravformerna speglar skilda politiska strukturer som funnits i dessa områden. I sin avhandling riktar Fredrik Svanberg intresset på inre gravformer och gravritualer. Utifrån gravfynd och fynduppgifter ser han att gravseden i Varend under vikingatid präglades av ett konsekvent brandgravskick (Svanberg 2003b:55ff). Han anger att gravskicket i Varend skiljer sig från omkringliggande områden som Finnveden i öster, Blekinge i söder och Öland/Möre i öster (ibid. 2003b:182f). Det inre verkar genomgående ha varit ett brandgravskick när det i andra närliggande regioner oftast är mer varierat med både brandgravar och skelettgravar. Enbart en jordgrav från vikingatid har påträffats i Varend och denna kunde dateras till 1000-talet. Hansson motsäger dock detta och menar att det finns likheter i gravskicket mellan Varend och Blekinge och att kunskapen om begravningstraditioner behöver stärkas med fler undersökta gravar i regionen (Hansson 1991: 48). Det yttre gravskicket verkar också särskilja sig genom de vanligt förekommande ovala stenkretsarna. Det låga antalet undersökta gravar gör gravmaterialet svårtolkat men Svanberg kan utskilja en uppdelning i mer eller mindre välutrustade gravar samt gravar utan gravgåvor. I de yttre gravformerna menar Svanberg liksom Burström att dessa visar på en regional självmedvetenhet där man uttrycker sin identitet i gravform och förmodligen även i gravritual. I det vetenskapliga programmet som utgör en utgångspunkt för Museiarkeologi sydosts arbete i Kronobergs län betonades att den bristande kunskapen om yngre järnålderns gravar är en av de större luckorna inom

kunskapen om länets arkeologi i Varend (Skoglund 2006:23).

Vid förundersökningen inom gravfältet RAÄ Öjaby 60 var en av uppgifterna att bedöma förekomsten av gravar inom det aktuella området. Vid en översyn av området innan förundersökningen kunde man se två ovan mark synliga stensättningar som mättes in som A34 och A35. Dessa motsvaras av två stensättningar på gravfältskartan från 1938 med motsvarande nummer dvs kartans nummer 34 respektive 35. Utöver dessa syntes ytterligare en stensättning som en svag förhöjning och denna mättes in som A30. I en ruta som grävdes inom A30 framkom en stenpackning samt några brända ben vilket bekräftar att det rör sig om en gravanläggning. Provrutor grävdes även på fler ställen, även där det inte fanns några ovan mark synliga gravkonstruktioner. I två sådana rutor påträffades stenpackningar och i en av dessa framkom brända ben. I ytterligare en provruta påträffades löst liggande stenmaterial och brända ben vilka förmodligen hör samman med en skadad grav. De ben som var möjliga att artbestämma var i samtliga fall ben från människa. Man kan därför anta att de påträffade brända benen överlag hör samman med gravfältet.

I det schakt som togs upp från sidan av stensättningen A35 och vidare ned mot odlingsmarken i söder påträffades en större stenpackning. Större delen av denna bör inte ingå i A35 utan bör höras samman med en separat stensättning, A24. Sammanlagt noterades alltså tre synliga gravar, tre stenpackningar från dolda stensättningar samt en under mark dold fyndplats med gravrelaterat material. Det sammanlagda antalet gravar uppgår därför till minst 7 gravar. Det faktum att huvuddelen av de grävda provrutorna i förundersökningsområdets norra del visade på gravsammanhang antyder att det verkliga antalet gravar är betydligt större. I förundersökningsområdets södra del, som tidigare varit odlad påträffades inte några gravar med undantag av den nämnda graven A24. Utifrån detta resultat kunde man göra en avgränsning av gravfältet inom förundersökningsområdet (fig. 15).

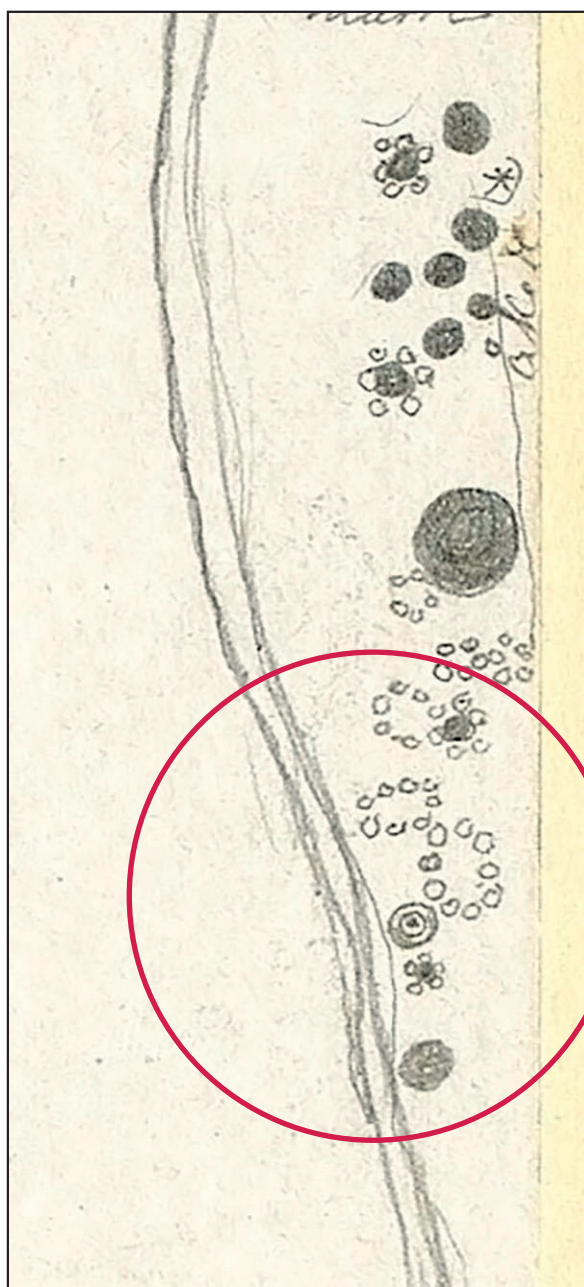
Jämför man den bild som förundersökningen gav med 1938 års gravfältskarta kan man som, tidigare nämnts, konstatera att två av gravarna A34 och A35 är igenkännbara även om rektifieringen av kartbilden ger en viss förskjutning i sidled (fig. 14). Graven A30 som vid fältarbetet framträdde som en otydlig, men ändå ovan mark synlig, stensättning finns däremot inte med på gravfältskartan. Gravfältskartan visar inte heller några andra gravanläggningar i förundersökningsområdets norra del trots att låga stensättningar och gravrelaterade fynd påträffades här. På kartan från 1938 finns en grav med nummer 33 markerad i förundersökningsområdets nordvästra del men denna kunde inte återfinnas. Inte heller syntes några spår av gravarna 31 och 32 belägna strax norr om förundersökningsområdet. Där dessa har legat finns nu en grusad parkeringsyta.

En jämförelse mellan förundersökningsresultatet och Wiblings karta från 1892 är svår att göra eftersom denna saknar tillräckliga hållpunkter för en tydlig rektifiering gentemot den nutida kartbilden. På ett ungefär kan man dock urskilja vilken del av del av gravfältet som motsvarar förundersökningsområdet och den aktuella fastigheten (fig. 19). En intressant skillnad är att den äldre kartan visar flera ovala stenkretsar samt en rest *bautasten* (rest sten) i anslutning till förundersökningsområdet. Wibling markerar även ett mindre *stenkummel* och vad som kallas för en *kulle*. Detta skiljer sig tydligt från dagens situation och från den bild som man får av gravfältskartan från 1938 denna del av gravfältet i domineras helt av stensättningar. Även om detaljeringsgraden på Wiblings karta inte är så hög tyder den äldre kartan på att det funnits en mer varierad gravbild inom den yta där huset Ekbacken står idag och kanske även inom förundersökningsområdets norra del. Det är möjligt att det funnits ovala stenkretsar och resta stenar som röjts bort när man uppförde huset. De under mark dolda gravkonstruktioner som påträffades i förundersökningsområdets norra del skulle kunna höras samman med gravanläggningar av den typ som Wiblings karta visar där de övre delarna senare tagits bort och jämnats ut.

Förundersökningen visade att bevaringsförhållandena inom förundersökningsområdet överlag vara god. Längs den västra sidan av området fanns dock en djup nedgrävning, förmodligen ett äldre VA-schakt och här fanns inte några bevarade lämningar. I förundersökningsområdets norra del kunde man i provrutorna se att det fanns lämningar kvar under marken i form av stenpackningar. Som tidigare nämnts kan man inte utesluta att man här röjt bort en del gravkonstruktioner som stuckit upp ovan mark. Förekomsten av spridda brända ben ovanpå stenpackningar kan ha med detta att göra men kan även bero på att material förts upp med trädrötter.

Förundersökningsområdets södra del har varit odlad vilket kan innebära att vissa lämningar skadats. Den förhållandevis stora stenpackningen A24 låg dock i odlad mark men var ändå påtagligt välbevarad. Vid metalldetekteringen påträffades inte några gravrelaterade metallfynd och inte heller andra fynd som kan tänkas komma från sönderplöjda gravar. Detta tyder på att det inte varit någon bortodling av gravar. Gravfältets begränsning åt söder bör därför vara ursprunglig och beror förmodligen på topografi snarare än bortodling.

Om man ser till hela gravfältet RAÄ Öjaby 60 finns skillnader mellan gravfältets norra och södra delar vad gäller gravtyper. Den södra delen domineras av ovala stenkretsar och resta stenar medan den norra delen domineras av runda, fyllda stensättningar i olika storlekar. Detta syns tydligt på platsen idag och det framgår även av gravfältskartan från 1938. Det aktuella förundersökningsområdet kan ses som typiskt för gravfältets norra del och de synliga gravarna utgörs av låga stensättningar. En möjlig förklaring till skillnaden mellan den norra och den södra delen kan vara kronologisk. Det är möjligt att den ena typen av gravar är äldre än den andra och att fördelningen återspeglar att man först tagit en viss del av gravfältet i bruk, till exempel den södra delen, och att gravfältet sedan expanderat norrut. En osäkerhetsfaktor är här att vi vet mycket lite om

Figur 19. Ett utsnitt ur Wiblings gravfältskarta från 1892 som visar att det funnits stenkretsar och en rest sten i, eller i anslutning till, förundersökningsområdet. Förmodligen har dessa skadats när man bebyggde området. Förundersökningsytan är ungefärligt markerad. Foto: Lars Kennerstedt, Riksantikvarieämbetet.

dateringen av de olika gravtyper som förekommer inom den yngre järnålderns gravfält i Väre. Vad gäller dateringen av ovala stenkretsar så har några sådana undersökts vid Skir och någon av dessa kunde dateras till vendeltid (Tomtlund 1977). På gravfältet vid Ingelinge höj undersöktes en oval stenkrets på 1930-talet men denna kunde inte dateras (Floderus 1950). Något säkert belägg för att de ovala stenkretsarna eller de resta stenarna inom den södra delen av gravfältet skulle vara äldre än stensättningarna i norr finns därför inte. Man bör dessutom beakta att den äldre gravfältskartan från 1892, som tidigare nämnts, antyder att ovala stenkretsar och resta stenar röjts bort i den norra delen av gravfältet och då framför allt i anslutning till förundersökningsområdet. Gravarna inom förundersökningsområdet kan därför inte inplaceras i något kronologiskt sammanhang utifrån läget inom gravfältet.

De två brända ben som genomgick ¹⁴C-analys daterades till vendeltid inom tidsspännet 630 till 770 e Kr. De daterade brända benen hör förmodligen till ett skadat gravsammanhang och kan vara från samma gravläggning. Om man, som brukligt antar, att denna typ av gravfält använts under vendeltid och vikingatid faller de aktuella dateringarna inom den äldre delen av gravfältets brukningstid. Inte heller detta stöder alltså tanken på en kronologisk spridning där förundersökningsytan skulle ingå i en yngre del av gravfältet. Frågan om hur gravfältet expanderat och utvecklats förefaller alltså mer komplicerad och kan inte besvaras utifrån förundersökningen. En intressant omständighet är dock att Wiblings gravfältskarta visar att gravfältet sträckt sig ända upp till Öjaby kyrka. Man kan därför se kyrkan och kyrkogården som en direkt fortsättning av ett äldre, förkristet sammanhang. Detta antyder att övergången mellan yngre järnålder och medeltiden kan ha präglats av kontinuitet snarare än av brytning. Man kan här jämföra med andra medeltida kyrkor där man kan se kyrkan och kyrkogården som en fortsättning av ett äldre gravfält (Andrén 2002:323).

Eftersom förundersökningen inte omfattade någon undersökning av gravkonstruktionerna är det svårt att veta något om gravarnas innehåll. Enligt undersökningsplanen skulle någon mindre gravanläggning undersökas om den påträffades inom den intensiva delen av förundersökningsytan. Någon sådan kontext påträffades dock inte. Den stenpackning, A24, som delvis frilades ingick i en större stensättning kunde inte undersökas inom ramen för förundersökningen.

De mestadels goda bevaringsförhållandena tyder på att det kan finnas goda förutsättningar att vid en eventuell fortsatt undersökning få en bild av det inre gravskicket och spår efter gravritualer. Kunskapen om den yngre järnåldersgravskick i Väre är, som tidigare nämnts, mycket begränsad och även gravundersökningar i mindre skala skulle ge viktiga bidrag till kunskapen om tidsperioden och dess prägel i ett regionalt perspektiv. Det gravrelaterade fyndmaterialet var begränsat och det är först i och med en regelrätt undersökning som man får en bild av fyndmängd. Förekomsten av spridda brända ben tyder på att det bör finnas ett rikligt osteologiskt material i gravarna vilket också är det vanliga när det gäller gravar från denna yngre järnålder. Ur ett större osteologiskt material finns antagligen möjlighet att dra slutsatser om de begravda individernas kön och ålder. Även andra typer av analyser som kan göras utifrån bränt benmaterial är möjliga att utföra, till exempel isotopanalyser. Någon bearbetning av osteologiskt material från yngre järnåldergravar har tidigare inte gjorts i Växjötrakten. Det finns även möjlighet att avgöra hur vanligt förekommande det är med djurben i gravar. I Finnveden har man konstaterat ett ovanligt stort inslag av djurben i gravarna och det förefaller som om omfattande djur- och matoffer varit vara ett regionalt särdrag (Svanberg 2003b:36-52). Om samma sedvänja funnits i Väre är okänt. Med tanke på det dåliga kunskapsläget omkring den yngre järnåldersgravar i regionen bedöms de gravlämningar som finns inom förundersökningsområdet ha en hög kunskapspotential.

Åtgärdsförslag

Vid förundersökningen gjordes en avgränsning av gravfältet inom det aktuella området (fig. 15). Man kunde då konstatera att gravar i huvudsak förekommer inom den trädbevuxna norra delen av förundersökningsområdet. Denna del ingår i den extensiva ytan som inte har angetts som aktuell för exploatering. Gravfältet sträcker sig dock en bit in i den södra, intensiva delen, av förundersökningsområdet där det finns en under mark dold stensättning A24. Om man planerar en byggnation inom den södra delen av förundersökningssytan bör man i första hand kvarlämna den aktuella stensättningen. Om detta inte skulle vara möjligt bör en undersökning göras innan man kan utföra exploateringen. Man ska dock lägga märke till att markeringen av gravfältets begränsning inte omfattar någon skyddszon varken mot den aktuella stensättningen eller mot andra lämningar. Storleken för en skyddszon behöver fastställas av Länsstyrelsen. Ytterligare fornlämningar, till exempel boplatsslämningar, påträffades inte. Bortsett från

den nämnda stensättningen finns inte några ytterligare fornlämningar inom den del av området som är aktuella för byggnation.

Om man skulle välja att ta bort stensättningen A24 behöver man fundera över hur stor yta som bör omfattas av en sådan undersökning. A24 ligger direkt an mot den synliga stensättningen A35. Utan en tydlig gräns mellan gravanläggningarna kan det vara svårt att utföra en undersökning som enbart omfattar det ena av objekten. Man kan välja att undersöka både A24 och A35 men det finns även en viss risk att ytterligare tätt intilliggande gravar kan beröras. För att få en klar bild av förhållandena skulle både A24 och A35 behöva torvas av i sin helhet något som inte ingick i förundersökningsarbetet. Sammanfattningsvis föreslås antingen, ett bevarande av samtliga gravar inklusive A24, eller en undersökning av A24 samt sådana gravar som ligger direkt an mot denna stensättning.

Förmedling

För att förmedla resultaten av förundersökningen anordnades en guidad visning för allmänheten söndagen den 16 oktober. Visningen gjordes i samarbete med Öjaby hembygdsförening och Kronobergs arkeologiska förening. Ett åttiotal personer slöt upp vid visningen. Denna var utformad som en vandring längs Öjabyvägen från kyr-

kan till gravfältet med avslutning inom förundersökningsområdet. Tonvikten låg på förståelsen av platsen utifrån sammanhangen omkring den gamla landsvägen, kyrkbyn och den omgivande fornlämningsmiljön. Visningen var uppskattad och såväl visningen som förundersökningen uppmärksammades i lokaltidningen.

Utvärdering

Förundersökningen har i huvudsak kunnat besvara de ställda frågorna. Genom rutgrävning och sökschaktsgrävning kunde en avgränsning göras av gravfältet. Inom den extensiva ytan kunde en bred förekomst av under mark dolda gravanläggningar påvisas. Inom den intensivt förundersökta delen är aktuell för byggnation påträffades en stensättning medan övriga ytor saknade bevarade fornlämningar. I undersökningsplanen ingick även undersökning av en mindre grav om någon sådan påträffades inom den intensiva förundersökningsytan. Någon sådan grav påträffades inte och de frågeställningarna som rörde frågor om inre gravskick, fyndfrekvens i gravar mm kunde därför inte besvaras. Eftersom få lämningar påträffades i den södra delen kunde fältarbetet utföras på kortare tid än planerat. Även rapporttid, analyskostnader och andra utgiftsposter har blivit lägre än takkostnaden. Sett i efterhand hade det kanske varit bra att använda resterande tid till att utvidga förundersökningen till en avtörvning av hela stensättningen A24 för att klarlägga förhållandet till A35.

Förundersökningen syftade inte till någon bedömning omkring frågor om bevarande kontra exploatering. Kort kan dock nämnas att gravfältet RAÄ Öjaby 60, trots sitt läge i tomtmark, utgör en värdefull fornlämning. Gravfältet är direkt relaterat till den gamla landsvägen, nuvarande Öjabyvägen, och är en gripbar, visuell påminnelse om Öjabys historia. Läget mitt i samhället, där de flesta Öjabybor passerar varje dag, förstärker detta intryck. Det är viktigt att i möjligaste mån bibehålla gravfältet i sitt nuvarande skick. Borttagande av gravar eller placering av bebyggelse tätt inpå gravfältet är ur denna synpunkt tveksam. Särskilt gäller detta den typ av exploaterings som ursprungligen var tänkt inom område A där man avsåg att ta bort flera synliga gravar för att ge plats för bebyggelse (fig. 3). Detta blev dock inte av beroende på andra orsaker. Gravfältet utgör en viktig del av platsens historia och en varsam hantering av fornlämningen i framtiden är viktig.

Referenser

Skriftliga källor

- Andrén, A., 2002. Platsernas betydelse. Norrön ritual och kultplatskontinuitet. I: *Plats och praxis. Studier i nordisk förkristen ritual*. Red. Jennbert, K, Andrén, A & Raudvere, C. *Vägar till Midgård 2*.
- Burström, M., 1991. *Arkeologisk samhällsavgränsning: en studie av vikingatida samhällsterritorier i Smålands inland*. Diss. Stockholm: Univ.
- Emilsson, A. & Vestbö Franzén, Å., 2018. Öjaby 28:1. *Fossil åkermark, möjliga gravar, kolning och härdar inom Öjaby 28:1. Två arkeologiska förundersökningar 2017. RAÄ 200, 205, 207, 209, 210, 211, 212, Öjaby socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland*. Kalmar läns museum arkeologisk rapport 2018:05.
- Floderus, E., 1950. *Ingingehög*. Svenska fornminnesplatser KVHAA. Stockholm
- Gustafsson, I. (red.), 2001. *Öjaby: med kyrkan och skolan mitt i byn*. Växjö: Öjaby hembygdsförening.
- Hansson, M., 1999. Från renjägare till viking. En arkeologisk historia om södra Småland I: *Landen kring sjöarna*.
- Hovanta, E., 1988. *Rapport. Schaktningskontroll intill gravfältet Öjaby 60*. Stiftelsen Smålands museum.
- Kjellmark, K., 1932–1944. *Värend's fornminnen*. Samlade artiklar publicerade i Smålandsposten. Artikel om Öjaby socken. Växjö.
- Larsson, L.-O., 1979. *Småländsk bebyggelsehistoria. 1, Från vikingatid till Vasatid, 1, [Värend], 1, Kinnevalds härad*. Växjö: Höghskolan i Växjö
- Martén, E., 2003. *Öjaby RAÄ 60 och RAÄ 110. Arkeologisk förundersökning. Fastigheterna 4:8 och 4:9. Växjö kommun, Kronobergs län, Småland*. Smålands museum rapport 2003:28.
- Schulze, H., 2004. *Rapportsammanställning. Förundersökning RAÄ 60. Öjaby socken (RAÄ dnr 321-1136.2005)*.
- Svanberg, F., 2003a. *Decolonizing the Viking Age 1*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, no. 43. Stockholm.
- Svanberg, F., 2003b. *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800–1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°, no. 24. Stockholm. 2003.
- Svensson, H., 2012. *Landskap och socken: Öjaby från Lofthall till Stubbakärr*. Växjö: Öjaby hembygdsförening.

Tomtlund, J-E., 1977. *Fornlämning 21, gravfält vendeltid – vikingatid, Skirs prästgård, Växjö stad, Småland*. RAÄ och SHM rapport 1977 B4. Stockholm.

Wennerlund, J., 2007. *Öjaby kyrkogård. Kinnevalds kontrakt, Växjö stift*. Smålands museum rapport 2007:66.

Åhman, E., 1981. *Rapport. Provgävning i anslutning till fornlämningen 60, Öjaby socken, Småland*. (Handling i Smålands museums topografiska arkiv utan dnr, daterad 1981-09-30).

Åstrand, J., 2018. *Norrby. Arkeologisk förundersökning, 2018. RAÄ Öjaby 31:2, del av 116:1, 213, 214 & 215. Norrby 1:1. Öjaby socken, Växjö kommun, Kronobergs län*. Kalmar läns museum arkeologisk rapport 2018:10.

Kartor och arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv (LSA)

Öjaby socken, Öjaby. Geometrisk avmätning 1720

Öjaby sn, Öjaby 1-9, storskifte på utmark 1794.

Öjaby sn, Öjaby 1-9, storskifte på utmark 1826.

Lantmäterimyndigheternas arkiv (LMA)

Öjaby socken, Öjaby. laga skifte 1852, 07-ÖJB-33

Smålands museums topografiska arkiv

Öjaby socken, dpl 110. Öjaby RAÄ 60

Antikvariskt

topografiskt arkiv Stockholm (ATA)

Blyertsteckning i Carl Wiblins Berättelse från 1892, dnr:84:18/1893 i Öjaby s:n och Växjö k:n, Sm. Ur Handteckningssamlingen.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-3080-2017
Kalmar läns museums dnr:	33-182-2018
Projektnummer KLM:	A1838
Uppdragsgivare:	JB Projekt AB, Malin Clapper
Landskap:	Småland
Kommun:	Växjö
Socken:	Öjaby socken
Fastighet:	Öjaby 4:5 (skifte 1)
Fornlämningsnr:	Öjaby 60:1 (L1953:7856)
Ekonomisk karta:	5E1h Växjö
X koordinat:	6306802 – 6306846
Y koordinat:	484088 – 484115
Latitud:	56.904355
Longitud:	14.738942
M ö h:	168 till 170 m ö h
Fältarbetstid:	74 timmar
Antal arbetsdagar:	ca 9 fältdagar
Personal:	Andreas Emilsson, Cecilia Ring, Johan Åstrand, Jonas Paulsson
Fynd:	F1-F7, fynden förvaras i väntan på fyndfördelning i Museiarkeologi sydost lokaler på Kulturarvscentrum, Växjö.
Analys:	Osteologisk analys, Agneta Flood, Arkeologikonsult 14C-analys Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet
Tidsålder:	Yngre järnålder
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM, originaldokument förvaras i Museiarkeologi sydost lokaler på Kulturarvscentrum, Växjö.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Metalldetekteringsrapport	48
Bilaga 2. Fyndlista	49
Bilaga 3. Osteologisk analys	50
Bilaga 4. ¹⁴ C-analys	51
Bilaga 5. Konserveringsrapport	55
Bilaga 6. Vad innebär de arkeologiska stegen?	63
Bilaga 7. Facktermer och ordlista	64

Metalldetekteringsrapport

Undersökning med metalldetektor i samband med arkeologisk förundersökning Öjaby 4:5 (skifte 1), fornlämning RAÄ Öjaby 60:1, Växjö kommun, Kronobergs län

Metalldetektor som användes: Modell: C-Scope CS-1220-XDP samt XP GoldMaxx Power

Undersökningen:

Arbetsmetod och utförande:

Metalldetekteringen utfördes i flera steg -

Inledningsvis avsågs matjorden systematiskt en gång från ytan inom den del av undersökningsområdet som varit odlad och därmed hade omrörda lager. I denna södra del av UO detekterades de ytor som vid undersökningstillfället var tillgängliga. Det vill säga de ytor som inte var schaktade eller var övertäckta med jordmassor från densamma.

Därefter metalldetekterades i sökschakten alla framtagna anläggningar och lager en gång från ytan. De som var starkt magnetiska på grund av bränt material och/eller sten undersöktes med två olika detektormodeller (se ovan).

Avslutningsvis detekterades alla dumphögar från sökschaktningen.

Vid matjordsdetekteringen negligerades generellt utslag från järnföremål medan alla andra kontrollerades. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1850 eller med osäkerhet kunde dateras i fält togs upp och mättes in. Metallföremål som med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1850) tillvaratogs inte.

Vid detekteringen av anläggningar och lager beaktades alla typer av metallutslag.

Fältarbetet utfördes den 11/10 2018.

Detekteringsituationen: (fysiska faktorer som påverkar detekteringsresultatet) –

På undersökningsytan fanns vid undersökningstillfället en viss undervegetation, vilken försvårade detekteringen något. Magnetisk störning från olika ledningar i anslutning till UO hade en störande effekt på detektorerna.

Arbetet utfördes vid meteorologiskt gynnsamma förhållanden.

Jonas Paulsson (arkeolog och metalldetekteringspecialist)

Kula AB

mob. 0701733223

e-post: stavershult@gmail.com

Bilaga 2. Fyndlista

Fyndlista förundersökning inom Öjaby gravfält RAÄ 60 (L1953:7856)

Fastigheten Öjaby 4:5 (skifte 1)

Länsstyrelsens dnr: 431-3080-2017

Kalmar läns museums dnr: 33-182-2018

Fyndnr	Fynd id	Kontext	Föremålstyp	Vikt (g)	Antal fragm.	Kommentar
1	5	Ruta 2	Torne	2,0	1	Cu-leg, 2 cm lång, 0,4 cm bred, omvikt ände, konserverad
2	6	Ruta 2	Br. ben	0,7	2	Däggdjur, obestämt
3	7	Ruta 2	Järnföremål	2,0	1	Spik?, oklar ålder, kasserad.
4	9	Ruta 3	Br. ben	1,5	4	Rörben, människa
			Br. ben	1,0	6	Rörben, däggdjur obestämt
5	11	Ruta 10	Br. ben	0,2	1	Kranium, människa
			Br. ben	0,2	1	Rörben, däggdjur obestämt
6	13	Ruta 12	Järnföremål	3,0	1	Oklar ålder, kasserad.
7	36	Ruta 2	Järnföremål	3,0	1	Oklar ålder, kasserad.

Osteologisk analys av brända ben från Öjaby, RAÄ 60

Beställare: Kalmar läns museum, Museiarkeologi sydost, Växjö

Osteologisk analys: Agneta Flood

Projekt externt: AK20181112

Öjaby gravfält RAÄ Öjaby 60

Sammantaget analyserades 3,6 gram brända ben från förundersökningen av en stensättning på Öjaby gravfält RAÄ 60, dnr 431-3080-2017. Fragmenten påträffades vid rensning av stensättningen.

Den osteologiska analysen av det brända benmaterialet från stensättningen innehöll fragment av människa samt ett antal fragment som inte kunde bestämma till art (däggdjur obest.). Framförallt identifierades delar från långa rörben (armar eller ben). Åldersbedömning var inte möjlig att utföra.

Kontexttyp	Fnr	Vikt (g)	Art	Benslag	Antal	Kommentar
Stensättning	6	0,7	Däggdjur obest.	Rörben	2	Väl förbrända och vita fragment.
	9	1,5	Människa	Rörben	4	Väl förbrända och vita fragment. 2 fr. uttaget till C14 (0,8 gram)
	9	1,0	Däggdjur obest.	Rörben	6	
	11	0,2	Människa	Kranium (klippben)	1	Väl förbrända och vita fragment.
	11	0,2	Däggdjur obest.	Rörben	1	
Summa:		3,6			14	

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2019-02-26

Johan Åstrand
Kalmar läns museum
Box 104
391 21 KALMAR

Resultat av ¹⁴C datering av brända ben från RAÄ Öjaby 60, Öjaby socken, Småland. (p 2005)

Förbehandling av brända ben:

- 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
- Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
- 1 M HAC tillsatt till provet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 24 timmar.
- Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
- Lakning med 6 M HCl.
- Den erhållna CO₂-gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet.

RESULTAT

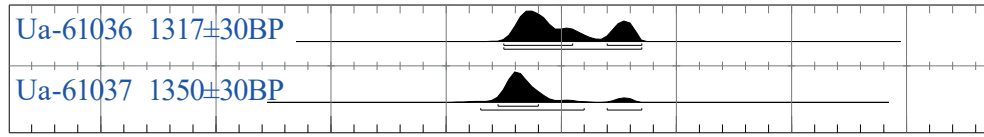
Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C age BP
Ua-61036	F9a, Ruta 3	-24,2	1 317±30
Ua-61037	F9b, Ruta 3	-23,5	1 350±30

Provet F11, A16 var av för dålig kvalitet och kunde ej dateras.

Med vänlig hälsning

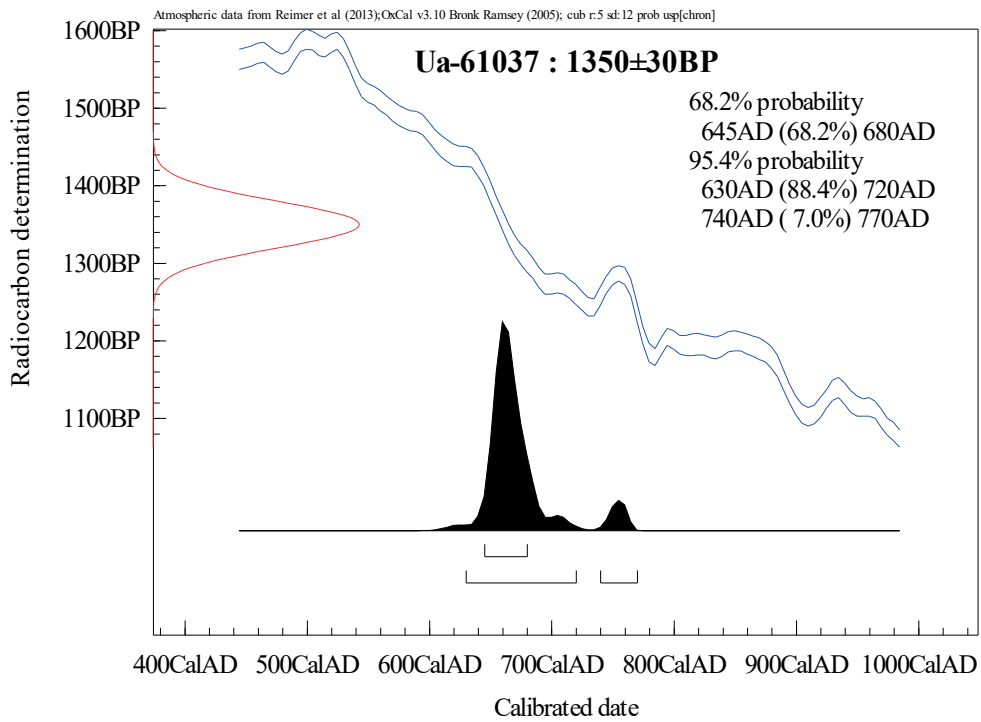
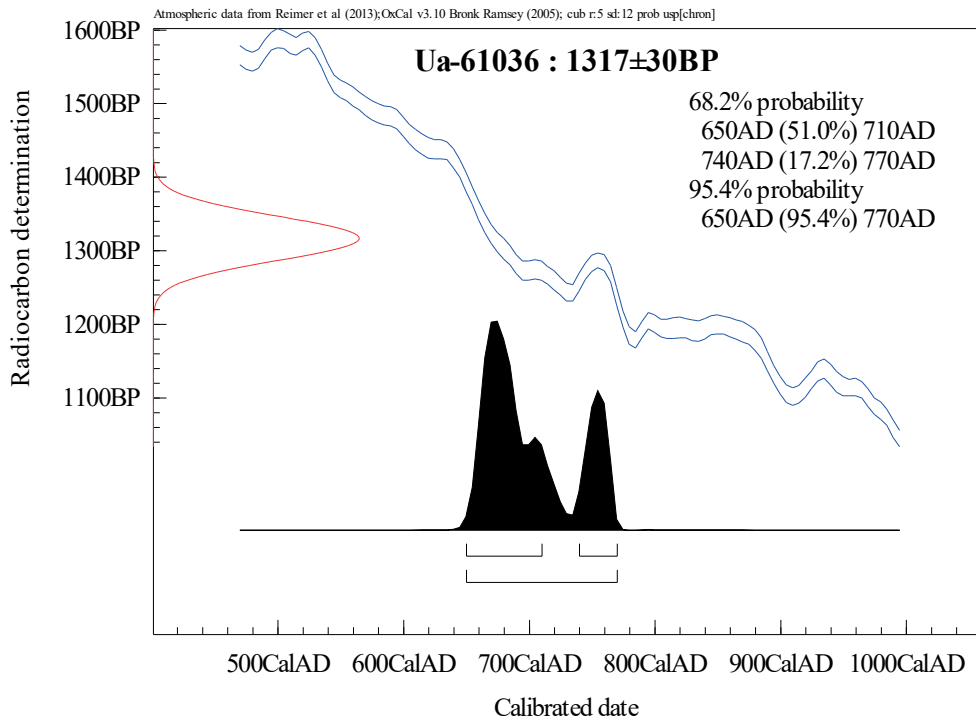
Göran Possnert / Lars Beckel

Atmospheric data from Reimer et al (2013); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

300CalAD 400CalAD 500CalAD 600CalAD 700CalAD 800CalAD 900CalAD 1000CalAD

Calibrated date

Torne från Öjaby sn. RAÄ60

Konserveringsrapport

Torne från Öjaby sn., RAÄ60

Ebba Phillips
Studio Västsvensk Konservering
VA2019-00062

Torne från Öjaby sn., RAÄ60

Konserveringsrapport

Tekniska och administrativa uppgifter

Västarvet dnr: VA2019-00062
Västarvet pnr: 13690

Län: Kronobergs län
Kommun: Växjö kommun
Landskap: Småland
Socken: Öjaby socken
RAÄ nr: 60

Uppdragsgivare: Museiarkeologi Sydost
Projektansvarig: Johan Åstrand

Datum för rapport: 2019-03-29
Konservator: Ebba Phillips

Författare Ebba Phillips
Grafisk form och Layout Västarvet, SVK
Omslagsbild Foto taget av Ebba Phillips
Fotot visar **torne efter konservering**

Allt material i denna rapport, såväl text som bild, publiceras under CC BY-ND licens.

Västarvet
Studio Västsvensk Konservering
Gamlestadvägen 2-4 Hus B2
415 02 Göteborg
Telefon 010-441 43 44
www.vastarvet.se, www.svk.com

Innehåll

Tekniska och administrativa uppgifter.....	2
Inledning.....	4
Syfte, metod och frågeställningar	4
Tillstånd/kondition.....	4
Konserveringsåtgärder	5
Förpackning och stödåtgärder	5
Råd och anvisningar om förvaring och hantering.....	6
Förvaring generellt	6
Koppar.....	6
Dokumentation	6
Fotodokumentation efter konservering	7

Konserveringsrapport

Inledning

Under en arkeologisk förundersökning i Öjaby sn. RAÄ60, påträffades en liten torne (fnr 5), som skickades till Studio Västsvensk Konservering (SVK) för konservering 2019-01-18.

Syfte, metod och frågeställningar

Konservering syftar generellt till att föremålen skall kunna förstås, studeras, hanteras och bevaras på bästa sätt.

Den initiala delen av konserveringsprocessen, innebär framtagning av fynden för att bättre förstå dessa, och är i princip en fortsättning av den arkeologiska undersökningen om än i laboratoriemiljö och under mikroskop. Den andra delen innebär olika åtgärder för att fynden ska kunna bevaras så länge och så bra som möjligt.

Rengöring och frampreparering av fynd gör att dess former och originaltytor framträder. Ibland finns den faktiska originalytan bevarad, ibland är den omvandlad och finns kvar som ett korrosionsskikt, som kan tas fram. Vid andra tillfällen är ytorna helt eller delvis borta och då eftersträvas att komma så nära dessa som möjligt.

Tillstånd/kondition

Tornen är strax över 3 cm lång, har en rektangulär genomskärning med avsmalnande och svagt böjd topp. Den bakre änden är vikt runt ett snöre av läder som gått av.

Tornen var torr och täckt av ett tunt lager intorkad jord/lera. Delar av originalytan har spjälkat av och aktiv korrosion är synlig på några av dessa platser. Framförallt syns aktiv korrosion vid den del som ligger böjd runt snöret av läder. Föremålet är robust och inga synliga sprickor förekommer. Ladersnöret sitter löst och är eroderat i ändarna.

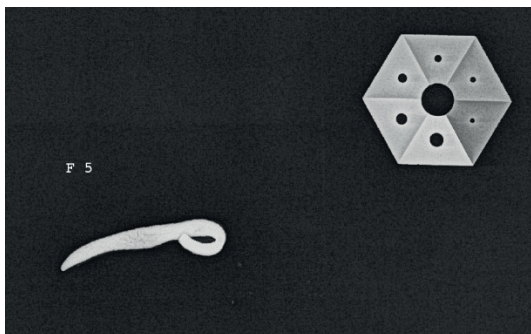

Bild 1. Torne som den såg ut i fält, innan konservering.
Foto taget av: Museiarkeologi sydost

Konserveringsåtgärder

Konserveringsåtgärder utfördes med utgångspunkt i internationell forskning och praxis gällande utrustning, kemikalier och material som anpassats för konserveringsområdets behov.

Föremålet röntgades, dels för att dokumentera fyndet före konserveringen påbörjas och dels för att bättre kunna bedöma nedbrytningsgrad. Röntgenanalysen utfördes med digital industriell röntgen (CR).¹

Bild 2. Röntgenbilden visar att mycket metall finns kvar i föremålet och att det inte finns några större sprickor. Eventuellt är det något försvagat på mitten. Lädersnöret har en betydligt lägre densitet än koppar och syns därför inte på denna exponering.

Tornen undersöktes och rengjordes därefter mekaniskt från korrosion med hjälp av trästicka, pensel, skalpell samt med vatten och tillsatt tensid.

För att undersöka om det fanns risk för bronssjuka placerades fyndet i en fuktkammare under 7 dagar. Fuktkammartestet gav ett svagt positivt resultat varefter fyndet dehydrerades i etanol och sedan behandlades med benzotriazol (BTA). BTA binder sig till bronssytan genom att bilda en inert, stabil polymerfilm. Filmen skyddar mot såväl katod- som anodreaktioner så att angrepp av bronssjuka förhindras. (Cronyn s 228 f.) Observera att BTA är ett cancerogent ämne och hantera därför föremålen med handskar. Efter behandlingen vaxades föremålet med mikrokristallint vax.

Lädersnöret har inte behandlats, utan bedömdes som stabilt.

Förpackning och stödåtgärder

Föremålet förpackas i syrafritt material med skumplast² som stöd. Förpackningen är avsett för transport och magasinering.

---

¹ Strålkälla; Sitex CPseries, typ CP160D. Scanner: Carestream Industrax HPX-1. Bildplatta: Carestream Industrax Flex XL Blue Digital Imaging Plate 5537.

² Som stödmaterial används en svart Plaztizote- och/eller en vit Neopolenprodukt. Båda är åldersbeständiga polyetenplaster.

Råd och anvisningar om förvaring och hantering

Förvaring generell

Konservering bromsar den naturliga nedbrytningen men kan aldrig avstanna den helt. Var därför noga med att kontrollera föremålets kondition med jämna mellanrum och kontakta en konservator för konsultation eller konservering om föremålen ändrar utseende eller behöver vård.

Hantering av arkeologiska föremål bör alltid ske med handskar för att undvika att skadlig handsvev och smuts hamnar på föremålen, vilket påskyndar nedbrytningen. Handskar fungerar även som skydd mot hälsoskadliga kemikalier, som i detta fall BTA. Var försiktig så att inte bomullshandskar fastnar i utstickande delar.

Referenslitteratur avseende råd och anvisningar är bl.a. *Tidens tand. Förebyggande konservering* och *Vårda väl* informationsblad från riksantikvarieämbetet.

Koppar

Förvaring vid en konstant temperatur på cirka 18 grader och en relativ luftfuktighet runt 20 % som inte fluktuerar över dygnet rekommenderas.

Arkeologiskt läder förvaras normalt vid en relativ luftfuktighet (RF) runt 50 %, men i detta fall bör metallen prioriteras, då den tidigare uppvisat tecken på aktiv korrosionsbildning. Lädret är dessutom ett mycket litet, fysiskt skyddat och stabilt.

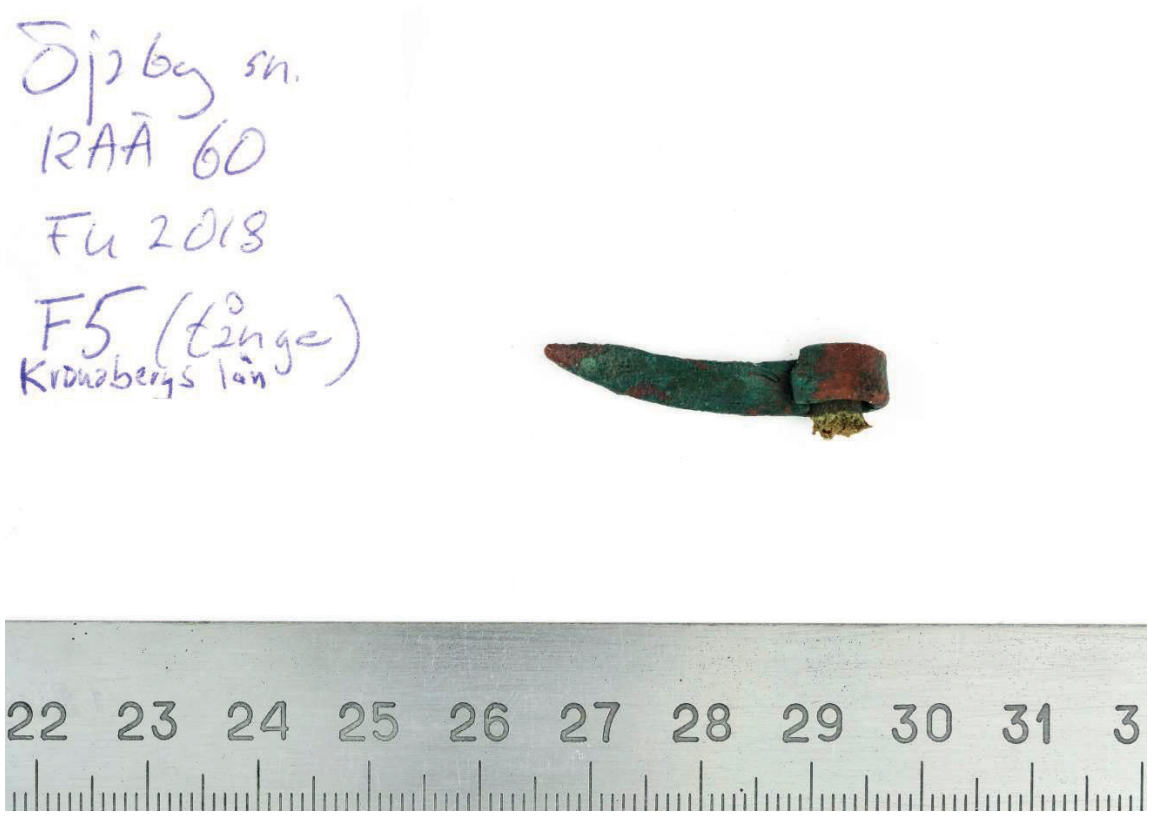
Dokumentation

Genomförda konserveringsåtgärder redovisas skriftligen i rapportform.

Rapport skickas/överlämnas digitalt till kund (grävande arkeologisk institution och/eller mottagande museum) samt till Länsstyrelsen. Fotodokumentation i JPG skickas/överlämnas digitalt till kund. SVK arkiverar rapport och foton. Fysisk (utskriven) rapport överlämnas vid behov.

Om röntgenfoton tagits bifogas dessa dokumentationen, antingen som TIF-screen captures (då med annotation och filtrering), TIF-raw (då endast utan annotation och filter) eller som DICOM-filer. I det senare fallet behöver kunden ladda ner ett specialprogram (INDUSTREX LITE) för att kunna använda bilderna. Programmet kan fås via SVK.

Fotodokumentation efter konservering

Arkeologiska steg

Arkeologiska undersökningar kan genomföras i tre övergripande etapper: *Arkeologisk utredning*, *arkeologisk förundersökning* och *arkeologisk undersökning*. Alla beslut om arkeologiska åtgärder fattas av länsstyrelsen i det berörda länet. Mer om de olika stegen går att läsa här: <http://www.raa.se/kulturarvet/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/den-uppdragsarkeologiska-processen/>.

Arkeologisk utredning

En arkeologisk utredning kan delas upp i två steg.

Steg 1: En arkeologisk utredning steg 1 innebär generellt en inventering i fält, kartstudier och sammanställning av tidigare inventeringar och undersökningar som genomförts inom det berörda området.

Steg 2: Syftet med en utredning steg 2 är att genom en fältundersökning ta reda på om några fasta fornlämningar eller kulturlämningar finns inom aktuellt område. En fältundersökning innebär vanligen att

provgropar eller sökschakt tags upp med grävmaskin. Ifall arkeologiskt intressanta objekt påträffas kan det därefter bli aktuellt med en förundersökning.

Förundersökning

Avsikten med en förundersökning är att genomföra en begränsad fältundersökning inom en känd fornlämning. Vid en förundersökning kan bland annat frågor om fornlämningens avgränsning, ålder och komplexitet behandlas. Länsstyrelsen kan sedan utifrån förundersökningens resultat besluta om en särskild arkeologisk undersökning (slutundersökning).

Arkeologisk undersökning

En särskild arkeologisk undersökning är det sista steget som genomförs om ett planerat arbetsföretag inte kan undvika en fornlämning och i fall det bedöms att den berörda fornlämningen kan antas tillföra ny arkeologisk kunskap. Vid en arkeologisk undersökning tas delar eller hela fornlämningen bort och dokumenteras.

Facktermer och ordlista

Anläggning

En arkeologisk anläggning avser olika slags lämningar som är skapade av människor som exempelvis gropar, stolphål och härdar.

Boplats

Plats där man under förhistorisk tid vistats eller bott och där det finns spår efter exempelvis föremål, anläggningar och byggnadslämningar.

Fornminnesregistret

Riksantikvarieämbetets forminnesinventering påbörjades i Sverige på 1930-talet. Fornminnesregistret finns tillgängligt i digital form (FMIS fornsök).

Geometrisk karta

Äldre storskalig karta framställd ur enkla geometriska konstruktionsprinciper.

Inägomark

Den del av byns eller gårdens mark som utgjordes av åker och äng och som oftast var avgränsad från utmarken av gärdesgårdar.

Laga skifte

Se skifte.

Skifte

Lantmäteriförrättning där mark fördelas mellan olika ägare. Skiftena var jordreformer som syftade till att effektivisera jordbruket genom att bland annat samla ofta små och spridda enskilda ägor i större sammanhängande enheter. Enskifte eller storskifte gjordes ofta under sent 1700-tal/tidigt 1800-tal och laga skifte från 1820-talet och framåt.

Skålgrop

I sten huggen grop, oftast från 5–10 till över 30 mm stor. Dateras ofta till bronsålder men finns även från andra perioder och sätts ofta i samband med fruktbarhetskult. Se även hällristning.

Stensättning

Förhistorisk grav som är flackt uppbyggd och består av sten.

Torne

Den del av ett bältespanne (sölja) som man trär igenom ett hål i bältet.

Utmark

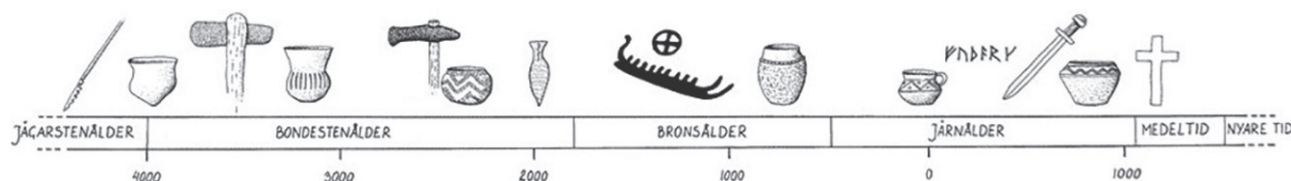
Markområde utanför inägorna ofta med beten och skog. Till skillnad mot inägorna som var fördelade på byns olika hemman brukades utmarken normalt gemensamt av byn. Ofta var utmarken gemensam för flera byar.

Vendeltid

Perioden från ca 550 till 800 e. Kr.

Yngre järnålder

Samlingsbegrepp för perioderna vendeltid och vikingatid ca 550 e. Kr till 1050 e. Kr.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

